

Stockholms
universitet

Statsvetenskapliga institutionen

När våld möttes med kärlek

Kön och nation efter terrorattentatet på Drottninggatan i Stockholm 2017

Johanna Lindgren

Självständigt arbete, 30 hp
Masterprogram i statsvetenskap
Höstterminen 2017
Handledare: Maria Wendt
Antal ord: 19,456

När våld möttes med kärlek

Kön och nation efter terrorattentatet på Drottninggatan i Stockholm 2017

Johanna Lindgren

Sammanfattning

Den 7 april 2017 inträffar vad som kommer att bedömas som ett terrorattentat i Sverige, då en man kappar en lastbil och kör på människor längs Drottninggatan i centrala Stockholm. Av detta följer en nationell krissituation, där svenskarna uppmanas att stå tillsammans och uppvisa enighet för att avvärja hotet och (åter)skapa ordning. Hur kan vi förstå denna gemenskapande process i termer av kön, makt och hierarki? Syftet med denna kvalitativa studie är att granska hur ett nationellt ”vi” återställs efter terrorattentatet och undersöka på vilka sätt föreställningar om kön och nation aktualiseras och omformuleras när krisen ska hanteras. Resultatet från de analyserade nyhetsinslagen visar hur människors upplevelser skrivs in i en nationell känslagemenskap, där referenser till en delad vardag och normaliteter skapar mening kring det inträffade. Attentatet aktualiserar könsspecifika normer om (vita) manliga hjältar och beskyddare, där män ansvarar för att återställa ordning och säkerhet medan kvinnor förpassas till en privat, emotionellt kodad sfär. I krisens spår etableras en nationell självförståelse om Sverige som öppet och kärleksfullt, vilket sätter gränser för vilka som kan inkluderas i den svenska samvaron. Samtidigt formuleras krav på hårdare tag mot asylsökande och papperslösa, en politik som kan rättfärdigas och underbyggas av den egna identiteten. Kärleksbudskapet förskjuter också de nationella svar som följer på terrorattentatet från en politisk till en privat och naturgiven sfär. Denna intimisering begränsar möjligheten till demokratiska diskussioner och kritiska förhållningssätt i relation till den politiska hanteringen av krisen.

Nyckelord

Nation, nationell identitet, kön, kris, terror

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Problemformulering	3
1.2. Syfte och frågeställningar	3
2. Bakgrund	4
3. Material	5
3.1. Urval och avgränsningar	6
3.2. Kris, politik och media	8
4. Tidigare forskning	9
4.1. Terrorattentat och nationell identitet	10
4.2. Nationella kriser och demokrati i Sverige	11
5. Teoretiska utgångspunkter	13
5.1. Kön och nation	14
5.2. Manligt beskydd	15
5.3. De våldsamma ”andra”	16
6. Forskningsstrategi och metod	19
6.1. Analysverktyg	20
6.2. Metodologiska reflektioner	21
7. Resultat och analys	22
7.1. Enighet och hierarki	22
7.1.1. Nationell känslagemenskap	23
7.1.2. De upphöjda	26
7.2. Maskulinitet och neutralitet	29
7.2.1. Maskulina styrkemanifestationer	30
7.2.2. Omsorg och beskydd	33
7.3. Öppenhet och exkludering	36
7.3.1. Hot och utestängning	36
7.3.2. Det kärleksfulla vi:et	39
8. Sammanfattande diskussion	43
9. Referenser	48
9.1. Tryckta källor	48
9.2. Elektroniska källor	54
9.3. Sveriges Televisions nyhetsinslag	55

1. Inledning

Vi har idag blivit utsatta för en fruktansvärd attack i hjärtat av vår huvudstad.

En lastbil körde klockan 14.53 in på Drottninggatan i Stockholm, och vidare in i Åhléns varuhusbyggnad.

Vi vet att fyra personer är döda.

Många fler är skadade.

Ett helt land är samlat, i sorg, i vrede och beslutsamhet.

(Regeringen 2017-04-07)

Så lät statsminister Stefan Löfvens första ord till svenska folket efter det som av Säkerhetspolisen kom att bedömas som ett terrorattentat i centrala Stockholm, den 7 april 2017, där sammanlagt fem personer miste livet. En man hade kapat en lastbil för att sedan i hög fart köra på människor på Stockholms största gågata och sedan krascha in i Åhléns City. På gatan låg döda och skadade, och det blev en kaotisk situation där människor i panik flydde från platsen. Kollektivtrafiken stängdes av, polisen upprättade avspärningar och allmänheten uppmanades att undvika området kring Stockholms city. Oron bredde ut sig, rykten om ytterligare attacker spreds via sociala medier och människor försökte desperat få tag på nära och kära. Attentatet kan förstås som en nationell kris enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) beskrivning av en händelse som drabbar många människor och stora delar av samhället och som kan hota grundläggande värden och viktiga samhällsfunktioner. En kris förstås också ofta som en händelse som är plötslig och oförutsedd, och utanför det vanliga och vardagliga (Säkerhetspolitik.se 2014-08-08). Det krävdes beslutsamt agerande från den politiska ledningen och samordnande åtgärder från flera aktörer i samhället och händelsen fick stor medial uppmärksamhet. Det skapades också ett stort samhällsengagemang där människor öppnade sina hem för folk som inte kunde ta sig bort från Stockholms innerstad. Under dagarna som följde visade allmänheten öppet tacksamhet och respekt inför de insatser som gjorts av polis och räddningstjänst genom att klä utryckningsfordon med blommor, tackkort och gosedjur (SVT Nyheter 2017-04-09).

Statsvetaren Cecilia Åse (2015, 5) skriver att "[...] kriser ofta medför stark nationell enighet, sammanhållande narrativ och gemensamma perspektiv". Statsminister Löfven gav uttryck för

det genom att betona "[...] att vi kommer att ta oss igenom detta, som vi i Sverige alltid gjort: Tillsammans" (Regeringen 2017-04-10). Politiska maktbärare uppvisade enighet för att skapa en känsla av trygghet och gemenskap i en orolig period och uppmanade landet att stå samlat mot hatet och mot det onda som drabbat det nationella "vi:et". Platsen där attentatet ägt rum förvandlades till ett stort blomsterhav och till en minnesplats där människor samlades för att tillsammans sörja, sprida kärlek och ta avstånd från det fruktansvärda våldsdådet som inträffat. En kärleksmanifestation arrangerades i centrala Stockholm, ett evenemang som beskrevs som "en fridfull manifestation på Sergels torg, en kort bit från brottsplatsen, med ett enda budskap: kärlek och omtanke!" (Facebook 2017-04-09). Manifestationen skulle uppvisa ett Sverige och ett Stockholm som var motsatsen till hat och ondska. Människor uppmanades att ta med "[...] ljus och positiva budskap och håll varandra i händerna när vi visar omvärlden vilka vi är och vad vi har för värderingar" (ibid). Statsministerns tal om ett helt land samlat i sorg och vrede, minnesplatsens blomsterhav och den stora kärleksmanifestationen skapade utrymme för den enskilda människans tankar och känslor att bindas samman med någonting större – något gemensamt, kollektivt och nationellt.

Dramatiken kring nationella kriser gör att världen stannar upp och tycks kräva att vi omtolkar verkligheten för att skapa mening. "Vi behöver införliva det som har hänt, ta det till oss, och göra det begripligt", skriver Åse (2015, 7). Terrordåd, krig och större kriser kan på så vis förstås som "traumatiska händelser" för en nation. Jenny Edkins (2003), forskare i internationell politik, menar att sådana trauman avbryter kontinuiteten, den linjära tiden och den politiska vardagen. "It doesn't fit the story we already have, but demands that we invent a new account, one that will produce a place for what has happened and make it meaningful" (Edkins 2003, xiv). Den linjära ordningen behöver återställas, där traumat kan skrivas in i ett historiskt narrativ och konstruera en nationell berättelse. Nationella minnen formar gemensamma praktiker och en gemensam identitet, där vi förutsätts dela en tillvaro och vara överens. Men enligt statsvetaren och socialantropologen Benedict Andersson (2006) är detta just en *föreställd gemenskap*. Statsvetaren Maud Eduards (2007, 20) beskriver denna gemenskap som "ett påtvingat kollektivt samförstånd" som riskerar att tvinga fram konsensus. Idén om det nationella förmedlar känslor av samhörighet och harmoni, samtidigt som det produceras inneboende (köns)hierarkier. För att det nationella "vi:et" ska upplevas naturligt skapas också gränser mot "de andra", de som exkluderas och som blir avvikande, fel eller främmande i förhållande till "vår" nationella identitet (se t.ex. Yuval-Davis 1997).

1.1. Problemformulering

Med ovanstående som utgångspunkt framträder en motsättning mellan behovet av nationell enighet och gemenskap som följer av en våldsamt krissituation, och den nationella ordningens inneboende hierarkier och processer av exkludering. Det är just denna motsättning som ringar in det som denna uppsats ämnar undersöka, med fokus på hur den nationella vi:et återetableras i samband med terrorattentatet på Drottninggatan i Stockholm. Hur (åter)skapas ordning och en nationell gemenskap och på vilket sätt kan denna gemenskapande process förstås i termer av kön, makt och hierarki?

Tidigare forskning visar att våldsamma händelser som terrorattentat tenderar att följas av politiska och mediala narrativ som byggs upp genom traditionell nationalistisk krigsretorik, reaktionära könsideal och hypermaskulinitet (se t.ex. Parameswaran 2006 och Nayak 2006). Den feministiska forskaren Meghana Nayak (2006) beskriver denna hypermaskulina nationella identitet som ”the sensationalistic endorsement of elements of masculinity, such as rigid gender roles, vengeful and militarized reactions and obsession with order, power and control” (Nayak 2006, 43). Dock har Nayak liksom huvuddelen av annan tidigare forskning fokuserat på en amerikansk kontext i kölvattnet av attackerna 11 september 2001, då två flygplan kraschade in i World Trade Center i New York. Könade krisnarrativ och skapandet av kollektiva minnen i en svensk kontext har andra förutsättningar.

Sverige bygger sin nationella identitet kring andra maskulinitetsideal än till exempel USA. Nationsskapande, militär maskulinitet och beskyddarlogiker i ett svenskt sammanhang präglas av föreställningar om Sverige som en fredlig, neutral och defensiv nation, samt som ett föregångsland inom jämställdhet (Kronsell 2012, Edwards 2007). Det finns även en etablerad uppfattning om Sverige som icke-nationalistiskt (Hall 2000). Sammantaget förefaller denna självförståelse kunna påverka vilka diskurser och praktiker som blir möjliga efter en nationell kris. Så vad händer när ett terrorattentat inträffar i centrala Stockholm, och vilka värden förhandlas i samband med detta? Hur hanteras en nationell kris i en svensk jämställdhetskontext som inte kännetecknas av hypermaskulinitet och nationalism?

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att granska hur en nationell gemenskap och ett nationellt ”vi”

återställs efter terrorattentatet i Stockholm 2017 och undersöka på vilka sätt föreställningar om kön och nation aktualiseras och omformuleras när krisen ska hanteras. Jag menar att det är särskilt intressant att studera vilka köns- och nationsbaserade hierarkier som upprättas i samband med ett terrorattentat och en nationell kris i en nation som Sverige, som bygger sin nationella identitet kring värden som fred och jämställdhet, samt föreställningar om en återhållsam nationalkänsla (jfr Åse & Wendt 2017, 3). Jag ämnar analysera nyhetsinslag som sändes i samband med attentatet och se hur dessa kan tolkas i termer av nationsskapande processer och (om)förhandlingar av en nationell (köns)ordning. Den statsvetenskapliga relevansen ligger i att bidra med en feministisk förståelse av nationella kriser, med fokus på hur ett specifikt terrorattentat görs begripligt och ges en viss tolkningsram baserad på könade maktordningar och föreställningar om nationell identitet. Hur återställs ett nationellt ”vi” efter terrorattentatet i Stockholm 2017? På vilka sätt behöver den nationella självförståelsen omförhandlas och vilka könskonstruktioner tas då i bruk? Utifrån analysen av dessa forskningsfrågor kommer jag att avsluta med en diskussion om hur dessa sätt att skapa en nationell gemenskap sätter ramarna för det demokratiska samtalet. Vilken form av politisk diskussion blir nu (o)möjlig?

2. Bakgrund

De politiska och mediala diskussioner som följde av terrorattentatet i Stockholm måste inledningsvis placeras i en samhällelig kontext. Först och främst bör det belysas att begreppet ”terrorism” fortfarande är omtvistat och att det idag inte finns någon allmänt vedertagen definition internationellt sett. Dock har medlemsländerna i Europeiska Unionen enats om en definition av terroristbrott som också används i svensk lag och inom den svenska Säkerhetspolisen. Terrorism innebär då att skada en stat eller mellanstatlig organisation genom att ”injaga fruktan i befolkningen, tvinga fram en åtgärd som annars inte skulle vidtas, tvinga fram att en viss åtgärd inte beslutas eller genomförs eller att skada grundläggande samhällsstrukturer” (Säkerhetspolisens årsbok 2016, 32). I november 2015 beslutade Säkerhetspolisen att höja hotnivån gällande terrorism riktad mot Sverige. En bedömning gjordes då av Nationellt centrum för terrorhotbedömning (NCT) att hotnivån skulle höjas från ”förhöjt hot” till ”högt hot”. Skälet till höjningen uppgavs vara att underrättelser och tidigare attentat indikerade att terrorsekten Islamiska Staten hade för avsikt att genomföra fler attentat i

Europa. Särskilt lyftes dådet i Paris den 13 november 2015 fram som ett exempel på terrorsektens ökade förmåga (Säkerhetspolisen 2015-11-18).

Under 2016 skedde ett flertal uppmärksammade terrordåd i Europa, bland annat i Bryssel, Nice och Berlin, vilket fick stor medial uppmärksamhet världen över. Dessa attacker synliggjorde det som kom att benämnas som ”ensamagerande terroristaktörer”, vilket innebär dåd där gärningspersoner agerar på egen hand, med olika grad av koppling till någon styrande terrororganisation. Attentatet i Stockholm kopplades direkt ihop med dessa tidigare attentat i Europa. Det var ”bara en tidsfråga innan Sverige skulle drabbas av den nya terrorismen” skrev journalisten Wolfgang Hansson samma dag som dådet ägde rum (*Aftonbladet* 2017-04-07). ”Terroristerna gör ingen skillnad på Berlin, Stockholm eller Paris”, menade han. Europeiska länder uppmanades att stå samman, visa sympati och solidaritet med varandra, vilket EU-kommissionens ordförande Jean-Claude Juncker uttryckte genom att betona att ”en attack mot något av våra medlemsländer är en attack mot oss alla” (*SVT Nyheter* 2017-04-07).

3. Material

Det empiriska materialet i denna studie består av nyhetsinslag från Sveriges Television (SVT) som direkt berör terrorattentatet i Stockholm den 7 april 2017. Medieforskaren Johanna Sumiala (2013, 39ff) understryker att medier formar människors uppfattningar om en delad och nationell samvaro. Även Raka Shome (2001, 325), forskare i medie- och kommunikationsvetenskap, menar att medier är viktiga för nationsskapandet särskilt då de innehåller visuella representationer. Det visuella formar nationella och kulturella minnen där föreställningar om sådana kollektiva minnen konstruerar den nationella identiteten. Genom att kontinuerligt (åter)skapa nationen genom bilder och symboler får människor något konkret till vilket de kan knyta identitets- och tillhörighetskänslor. Det förmedlar känslor av harmoni, likhet och en kollektiv riktning, samt upplevelser av ett nationellt ”vi” (Landes 2001). Shome (2001, 325) betonar att nationellt minnesskapande innebär ett osynliggörande av vissa människor och en exkludering av vissa berättelser. Att analysera bilder och videodokumenterat nyhetsmaterial blir därför särskilt relevant i denna studie för att komma åt processer av hierarkisering och uteslutning som görs i samband med konstruktionen av nationella minnen. Lene Hansen (2011, 54), forskare inom Internationella Relationer, understryker dock att bilder inte går att se som isolerade från det textuella sammanhanget, varför det blir viktigt att se till kombinationen av

det visuella och det textuella. Det kan beskrivas som ett multimodalt textbegrepp som innebär ett samspel mellan språk, bilder och illustrationer (Björkvall 2012, 310). Att enbart se till det skrivna och det talade innebär en risk för att gå miste om andra viktiga aspekter som aktualiseras. Utifrån dessa utgångspunkter kommer jag att analysera både bilder, text och tal som framträder i det empiriska materialet.

3.1. Urval och avgränsningar

Det empiriska materialet består av inslag från Sveriges Televisions (SVT) nyhetsrapportering som sändes i samband med attentatet. Urvalet är målstyrt, vilket innebär att empirin valts ut strategiskt med hänvisning till studiens syfte och forskningsfrågor (Bryman 2008, 392). Nyhetsinslagen visades från den 7 april 2017 till och med den 10 april 2017, och finns under ett år upplagda på SVT:s streamingtjänst (SVT play) under rubriken ”Terrordådet i Stockholm”. SVT beskriver de samlade inslagen enligt följande:

På fredagseftermiddagen den 7 april körde en lastbil in i människor på Drottninggatan i Stockholm. Här hittar du klipp från SVT Nyheters rapportering om attacken (SVT 1).

Omfattningen av detta urval är 32 st. nyhetsinslag där det kortaste är 9 sekunder och det längsta är 13 minuter. Dessa inkluderar rapportering, diskussioner och expertutlåtanden om själva dådet och den misstänkta gärningspersonen samt vittnesutsagor från personer som var på plats när attentatet inträffade. Det inkluderar även statsministerns presskonferens, polisens presskonferens, rapportering från minnesplatsen vid Sergels torg, tal av Sveriges kung och kommentarer från kronprinsessan Victoria, utvalda delar från den inofficiella kärleksmanifestationen samt delar och tal från den officiella minnesceremonin vid Stadshuset. Total tid för alla dessa nyhetsinslag är 68 minuter och 19 sekunder. Vissa av inslagen sändes initialt i direktsänd form, såsom presskonferenserna, medan andra inslag har klippts ihop av SVT och sänts i efterhand.

Som komplement till detta material ingår också utvalda, fördjupade inslag och intervjuer från SVT:s ”Agenda” som sändes den 9 april 2017¹. ”Agenda” är ett TV-program som sänds varje

---

¹ Agenda-avsnittet som sändes den 9 april 2017 fokuserar i huvudsak på attentatet på Drottninggatan och består av två delar på 60 respektive 45 minuter. Jag har valt att endast analysera den första delen, då enbart denna del efteråt sparades på SVT play (och fanns tillgängligt där under sex månader).

vecka på SVT2 och behandlar aktuella nyhetshändelser. I det aktuella avsnittet som berör attentatet på Drottninggatan uttalar sig bland annat politiska företrädare, vittnen och representanter från polisen och Säkerhetspolisen (SVT Agenda). Avgränsningar som gjorts utifrån studiens syfte och forskningsfrågor är att enbart analysera de inslag och intervjuer som berör dådet på Drottninggatan specifikt och de nationella svar som skapas i samband med den händelsen. Det innebär att jag inte inkluderar diskussioner eller expertutlåtanden som avser terrorism eller politisk extremism som fenomen eller diskussioner om radikaliserings och rekrytering till terrornätverk. Jag har däremot valt att inkludera en politisk debatt mellan Sveriges dåvarande inrikesminister Anders Ygeman, Centerpartiets ledare Annie Lööf, Moderaternas dåvarande partiledare Anna Kinberg Batra samt Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson. Debatten tar avstamp i dådet på Drottninggatan och berör vilka åtgärder som de menar behöver vidtas för att något liknande inte ska hända igen, vilket blir en viktig del i de nationella svar som skapas i samband med attentatet. Det knyter väl an till syftet om hur ett nationellt ”vi” återställs och vilka föreställningar om kön och nation som aktualiseras och omformuleras i hanteringen av krisen. En viktig avgränsning som gjorts utifrån etisk hänsyn är att inte inkludera exempel i analysen som kan härledas till identifierbara dödsoffer.

Att inkludera de nyhetsinslag som sparats på streamingtjänsten SVT play medför att urvalet av nyhetsrapporteringen som analyseras initialt har gjorts av SVT själva. Detta innebär en risk för att gå miste om andra viktiga nyhetsinslag om terrordådet i Stockholm som hade varit intressanta att inkludera i analysen. Jag menar dock att de inslag som sparats på SVT play täcker in en bred omfattning av den nyhetsrapportering som förekom i samband med dådet den 7 april. SVT:s nyhetsklipp tillsammans med inslag och intervjuer från SVT:s Agenda täcker in vitala delar av nyhetsrapporteringen, och visar hur de politiska och mediala svaren formulerades dagarna som följde terrordådet. Det inbegriper både officiella uttalanden, politisk debatt, berättelser från allmänhet och räddningspersonal, ritualiserade företeelser som minnesceremonier samt manifestationer. Jag menar att detta material kan anses centralt för nyhetssändningarna i samband med attentatet och att det spelar en viktig roll i konstruktionen av den inträffade krisen. En undersökning som gjordes av analys- och undersökningsföretaget Novus angående publikens nyhetskonsumtion efter terrordådet i Stockholm visar att SVT fick högst betyg på frågan vilka nyhetsaktörer som lyckades bäst med bevakningen i Stockholm den 7 april 2017. Frågor som ställdes där var bland andra ”vem hjälper mig att förstå varför något har hänt och betydelsen för samhället i stort?” (Novus 2017, 24). Att materialet består av SVT:s nyhetsrapportering har därför särskild betydelse när det gäller allmänhetens uppfattning om

händelsen och den verklighetsbild som skapades. Att SVT dessutom är public service innebär att de har ett uppdrag att verka i allmänhetens tjänst, där rapporteringen förväntas vara av hög kvalitet och vila på principerna om opartiskhet och saklighet (Radiotjänst, public service). En begränsning i det urval som gjorts är tidsaspekten samt frånvaro av alternativa medier. Det material som analyseras presenterades som längst tre dagar efter att dådet inträffade. Denna närhet i tid förefaller innebära att materialet får mer affektiv prägel än en senare tidsperiod som ger andra förutsättningar för ett intellektualiserande och djupare analyser. Att inkludera alternativa medier eller en senare tidsperiod skulle därför kunna möjliggöra fler kritiska röster mot de politiska och mediala narrativ som initialt formulerades.

3.2. Kris, politik och media

Det empiriska materialet synliggör hur politik och medier sammankopplas. Relationen mellan medier och offentliga aktörer intensifieras vid en kris, inte minst då det är genom nyhetsmedier som politiska ledare och de aktörer som hanterar en kris når ut med information och uttalanden till allmänheten (Falkheimer m.fl. 2009, 101ff). Jesper Strömbäck (2008), som forskar inom journalistik och politisk kommunikation, menar att politisk och medial kommunikation är nära sammanvävd och ömsesidigt beroende av varandra. Medielogiken, det vill säga hur media presenterar och överför information, har kommit att "[...] prägla hur sociala och politiska institutioner, aktörer och processer både agerar och utspelar sig samt uppfattas av aktörer" (Strömbäck 2008, 387f). Även statsvetaren Maria Wendt (2012, 7ff) diskuterar hur politik och media lever i symbios och betonar att idén om media som kritisk granskare av den politiska makten har blivit problematisk att upprätthålla i praktiken. Hon framhåller likt Strömbäck (2008) att det idag är svårt att avgöra vad som är den politiska verkligheten och vad som är medieverklighet. Åse (2015) för ett liknande resonemang när hon betonar att berättelsen om en kris inte går att särskilja från själva krishanteringen. "Att betydelsegöra en dramatisk händelse, att berätta och beskriva händelsen och upprätta ett krisnarrativ är den kanske mest grundläggande och väsentliga formen av krishantering" (Åse 2015, 18). Det empiriska materialet har därmed valts utifrån antagandet att politisk och medial kommunikation är tätt sammanflätat och att medier spelar en central roll i ett nationellt krisläge (jfr Nord & Strömbäck 2005).

Britta T. Knudsen (2010), som forskar om kultur och medier, understryker hur nationsskapande processer sker genom "medieevent". Medieevent kan förstås som kollektiva och intensiva

medieritualer som skiljer sig från vardaglig medierapportering genom att vara avgränsade till en särskild händelse eller ett tillfälle (Dayan & Katz 1992). Krisrapportering blir på så sätt även ett mediespektakel, där de krisnarrativ som konstrueras blir en del i skapandet av människors politiska och nationella verklighet. Statsvetaren Maria Hellman och medie- och kommunikationsforskaren Kristina Riegert (2005) beskriver detta fenomen utifrån begreppet ”medierad kris”, som fångar hur medierna framställer extraordinära händelser. De betonar hur tv-mediet har en särskild förmåga att utplåna gränser mellan tv-producerade nyheter och dess publik, så att ”[...] tittarna blir en del av det ’medierade’” (Hellman & Riegert 2005, 20). Tv-mediet får på så sätt en särställning i förhållande till nationella kriser då det till stor del är via tv som människor följer händelseutvecklingen. Att en del av de analyserade nyhetsinslagen initialt direktsändes förstärker närheten mellan den inträffade krisen, nyhetsrapporteringen och dess publik ytterligare. Genom direktsändningar minskar både tid och avstånd mellan den bevakade krisen och allmänheten, och det skapas en känsla av delaktighet (ibid 2005, 5).

4. Tidigare forskning

Då terrorattentatet i Stockholm skedde så nyligen som den 7 april 2017 finns i dagsläget ingen tidigare forskning om denna specifika händelse. Däremot finns en hel del relevanta studier avseende nationella kriser och terrorism. Åse (2015, 8) understryker att tidigare forskning om nationella kriser till stor del har haft ett aktörsperspektiv, det vill säga fokuserat på enskilda individers hantering av en kris, beslutsfattande eller agerande under krisens olika faser. Tidigare forskning om terrorism med ett könskritiskt perspektiv har i huvudsak belyst kopplingen mellan våldsanvändning och maskulinitet, kvinnors deltagande i terrorism och framförallt betonat hur kvinnliga terrorister stör stereotypa föreställningar om kön (se t.ex. Gentry & Sjöberg 2015, Gardner 2007, Third 2014). Till skillnad från sådan tidigare forskning har jag inte för avsikt att fokusera på terrorism som fenomen eller som en våldshandling i sig, utan i enlighet med syftesformuleringen synliggöra hur en nationell gemenskap och ett nationellt ”vi” återställs i samband med attentatet och på vilka sätt föreställningar om kön och nation aktualiseras och omformuleras i hanteringen av krisen. Jag kommer därför inte närmare att redogöra för det faktiska attentatet, diskutera händelseförloppet eller förklara vem som gjorde vad. Jag vill istället belysa attentatet i Stockholm som ett fall av en nationell kris och bidra med ett

feministiskt perspektiv för att förstå hur en sådan dramatisk och våldsam händelse görs begriplig och vilka tankekonstruktioner som ligger till grund för den berättelse som skapas.

4.1. Terrorattentat och nationell identitet

Flera forskare har diskuterat hur terroredåd utmanar och upprätthåller föreställningar om kön, nation och nationell identitet. Genusvetaren Anna Höglund (2010, 200) menar att terrorattackerna den 11 september 2001 i USA skapade ett kollektivt minne för det amerikanska folket. Den politiska kommunikationsforskaren John Hutcheson m.fl. (2004) visar hur den amerikanska regeringen skapade en ensidig nationell identitetsdiskurs som kommunikativ strategi genom att bland annat demonisera fienden och betona ”amerikanska värden” för att fastslå en nationell enighet. Den nationalistiska retoriken skapade och befäste ett folkligt stöd för det som kom att kallas ”kriget mot terrorismen”, det amerikanska militära svaret på attackerna (Hutcheson m.fl. 2004). USA framställdes som den goda civiliserade räddaren och President Bushs famösa uttryck: ”you are with us or against us”, försvårade kritiska röster mot den förda politiken (Nayak 2006, 54).

Diskursen som präglade den amerikanska nationalistiska retoriken efter 11 september byggdes upp kring föreställningar om manlighet och kvinnlighet, dominans och underordning (Tickner 2002). Medie- och kommunikationsprofessorn Sue Curry Jansen (2002) diskuterar medierapporteringen som följde av dessa attacker och menar att ”September 11th was a story about men, told by men using traditional masculinist narrative frames” (Jansen 2002, 139). Män blev de dominerande aktörerna som fick hjältestatus i rollen som politiker eller räddningspersonal, medan kvinnor i huvudsak framträdde i rollen som fruar och mödrar som räddats av modiga män. Då krig och våldshandlingar är en maskulin terräng fick nyhetsrapporteringen i samband med attackerna 11 september en maskulin prägel, där kvinnors röster marginaliserades (Magor 2002, 143). Det medförde en krigisk retorik där argumenten för att legitimera USA:s attacker mot Afghanistan underbyggdes med hänvisningar till den egna överordnade maskuliniteten.

Även kommunikationsforskaren Carolyn Byerly (2005) understryker de problematiska aspekterna med de maskulina, västerländska krigsdiskurser som blev dominerande efter 11 september. Radhika Parameswaran (2006), som forskar på kön, media och kommunikation, har studerat branschtidningar avsedda för journalister och fokuserat på hur amerikanska journalister

skildrar sina upplevelser och minnen från att rapportera under och efter attackerna 11 september. Hon visar där på en tolkningsgemenskap mellan journalister som bygger på föreställningar om maskulinitet och orientalism. Journalisternas framställningar av den egna professionen i samband med attackerna aktualiserar en bild av militära krigsberättelser, manligt risktagande och hjältemod (Parameswaran 2006, 47). Dessa militära metaforer blir även ett sätt för journalisterna att - om än omedvetet - förknippa sitt arbete med ett självuppoftande patriotiskt uppdrag, vilket bidrar till att skapa en kollektiv nationalistisk identitet.

Höglund (2010, 213f) hänvisar till maskulinitetsforskaren Michael Kimmel som menar att maskulinitet konstrueras utifrån uppfattningen att män är berättigade till makt och vissa positioner (jfr Connell 2008). Att bli utsatt för ett terrorattentat på det egna territoriet kan utifrån det resonemanget tolkas som att makten och maskuliniteten hotas. Den feministiska forskaren Zillah Eisenstein (2007) beskriver USA:s reaktion på attackerna 11 september som att "the humiliation was emasculating so war was the answer" (Eisenstein 2007, 51). Ett terrordåd inom nationens gränser blev ett bevis på att staten misslyckats med att garantera de amerikanska medborgarna säkerhet, vilket kan förstås som en misslyckad maskulinitet eller en feminisering av staten. Att deklarerera "kriget mot terrorismen" kan utifrån Eisensteins beskrivning således tolkas som ett sätt att återupprätta USA:s maskulina identitet. Även Nayak (2006) beskriver det som att attackerna 11 september skapade ett amerikanskt projekt som innebar att återta och bevara den nationella identiteten. Detta återtagande av en hotad identitet gjordes genom en reaktionär hypermaskulinitet och orientalistiska diskurser, som ett försök att "resurrect a strong, powerful, impenetrable United States" (Nayak 2006, 43). Den egna nationella identiteten förstärktes med hänvisning till kulturella konstruktioner av "de andras" maskulinitet, genom demonisering och avhumanisering av de som beskrevs som hotet mot USA, som i huvudsak fick symboliseras av muslimska män (Parameswaran 2006, 59f, jfr Tickner 2002).

4.2. Nationella kriser och demokrati i Sverige

I en svensk kontext är det framför allt Cecilia Åse (2015) som tidigare studerat politiskt meningsskapande och köns- och nationskategorier vid nationella kriser. Hon menar att det finns en konflikt mellan nationella krisers sammanhållande narrativ och grunderna för demokratin, som bygger på politisk oenighet. Åse (2015) har undersökt hur möjligheterna till avvikande uppfattningar begränsats och det demokratiska samtalet påverkats under dramatiska krissituationer i svensk historia. Resultatet belyser att föreställningar om kön och nation är

viktiga faktorer i de tolkningar som görs och de berättelser som följer av nationella kriser. Till exempel visar hon hur Norrmalmstorgsdramat 1973 och Stockholmssyndromet vilar på könsstereotypa föreställningar om beskydd. Militära och säkerhetspolitiska kriser såsom Ubåtskrisen 1981 formuleras utifrån att försvar av nationen förknippas med manlighet och själva nationen kopplas samman med det kvinnliga; det som ska försvaras. Genusvetaren Anna Olofsson m.fl. (2016) formulerar liknande slutsatser genom att belysa hur de krisnarrativ som präglade skogsbranden i Västmanland 2014 byggdes upp genom reproduktion av traditionella könskonstruktioner om en heroisk, krigisk maskulinitet och en omvårdande femininitet.

Åse har tillsammans med Wendt (2016) undersökt meningsskapande kring svenska militära förluster under insatsen i Afghanistan mellan 2002 och 2014, som även det kan tolkas som en nationell kris eller ett nationellt ”trauma” (jfr Edkins 2003). Utifrån ett demokratiperspektiv har de problematiserat konstruktioner av nationell enighet och viljan till samsyn som omgett förlusterna och den svenska veteranpolitiken. Åse och Wendt (2016) menar att meningsskapandet kring de döda soldaterna bars upp av föreställningar om nationell gemenskap, tradition och konservativa könsideal, vilket blev ett sätt att osynliggöra kritiska perspektiv på militär våldsanvändning. Genom att upphöja döda soldater till nationella krigshjältar aktualiseras ett militärt maskulinitetsideal som ska beundras och respekteras, vilket befäster könsbaserade maktordningar. En viktig slutsats är hur specifika köns- och nationskonstruktioner begränsar det demokratiska samtalet om militära insatser och dödsfall. Paulina de los Reyes och Magnus Hörnqvist (2016) för ett liknande resonemang angående ”Husbykravallerna” eller ”Upploppen i Stockholm” år 2013, då ungdomar i Stockholms förorter brände bilar och kastade sten mot polisen. De menar att konflikten fick en ensidig inramning som begränsade kritiska röster mot den dominerande diskursen och därmed påverkade hur händelsen kom att hanteras politiskt (de los Reyes & Hörnqvist 2016, 9).

Jag ämnar bygga vidare på denna tidigare forskning i en svensk kontext genom att resonera kring hur de krisnarrativ som omger terrorattentatet i Stockholm skapar en nationell och könsbaserad känslagemenskap som bygger på enighet, vilket snävar in demokratiska diskussioner och gör de nationella svaren svåra att förhandla politiskt. Terrorattentatet på Drottninggatan skiljer sig från de tidigare nationella kriser i Sverige som exempelvis Åse (2015) har studerat, genom att attentatet beskrivs som våld *mot* nationen och samtidigt inbegriper våld *på* det egna territoriet och inom nationsgränserna. Händelsen medför utmaningar som Sverige

inte tidigare har ställts inför, där denna typ av våld förefaller kunna utmana och leda till en omförhandling av den redan etablerade länken mellan kris, beskydd och maskulinitet.

5. Teoretiska utgångspunkter

Med en feministisk och konstruktivistisk ansats ämnar jag med denna uppsats inta ett köns- och nationskritiskt perspektiv. En central utgångspunkt är att nationen och nationell identitet är en social och politisk konstruktion som ständigt upprätthålls genom specifika praktiker, föreställningar och symboler, samt att det nationella grundar sig på hierarkiska ordningar och uteslutande processer. I det som följer av en dramatisk situation eller nationell kris, såsom ett terrorattentat, blir uppdelningen mellan det goda och det onda, mellan ”vi” och ”dem”, så självklar att den nationella gemenskapen blir svår att problematisera. Genusvetaren Diana Mulinari (2010) menar att nationalistisk retorik ”inbjuder till enkla, koncisa berättelser med klara roller där onda och goda är lätta att identifiera, där det är lätt att vara hjälte och där gemenskapen är given och evig” (Mulinari 2010, 132). Jag menar att det därför är av särskild vikt att granska och analysera de konstruktioner som görs när den nationella enigheten framstår som obestridlig.

I linje med det resonemang som Jansson, Wendt och Åse för (2010, 142, se även 2011, 123f) görs här ett antagande om att nationsskapande sker genom ”naturalisering”. Det innebär att nationen framstår som en så självklar och naturlig gemenskap att sociala maktordningar i det nationella projektet osynliggörs och på så sätt blir svåra att ifrågasätta eller diskutera kritiskt. Utifrån detta ämnar jag lyfta fram och problematisera hur nationen ständigt ”görs”, även då det uppfattas som normalt och harmlöst. Det medför att inte enbart uttalade nationella symboler och manifestationer, såsom flaggor, evenemang och ritualiserade företeelser, blir en del i nationsskapandet, utan även vardagliga praktiker och föreställningar. Jag är särskilt intresserad av att synliggöra hur nationsskapande sker genom en sammanlänkning av det enkla och all dagliga, som Michael Billig (1995) benämner ”banal nationalism”, och det extraordinära. Jansson, Wendt och Åse (2010, 8) betonar att det är just kombinationen av det vardagsnära och det exceptionella som gör att vi kan få en större förståelse för konstruktionen av det nationella. Det innebär att kriser och katastrofer blir en viktig del i skapandet av en nationell identitet och känslan av nationell samhörighet, tillsammans med föreställningen att det nationella vi:et delar

en vardagsgemenskap. Jag har för avsikt att lyfta fram banala vardagsreferenser och visa hur de sätts i relation till den dramatiska krissituationen, och vidare hur denna sammankoppling blir ett effektivt sätt att konstruera en känsla av nationell samvaro.

5.1. Kön och nation

Denna uppsats antar en feministisk utgångspunkt där skapandet av nationen inbegriper föreställningar om manlighet och kvinnlighet, och där könade kategorier – män och kvinnor – tilldelas olika positioner inom ramen för sociala ordningar (Yuval-Davis 1997, 5). Det finns en etablerad föreställning om att kvinnor är fredliga och män är krigiska till sin natur, varpå våldsanvändning och militärt försvar av nationen ofta förknippas med maskulinitet. Kvinnors och mäns nationella ansvar har därför historiskt sett varit åtskilda, utifrån tanken om att kvinnor har ansvaret för det reproduktiva och kulturella återskapandet av nationen genom att föda och fostra nästkommande generation (Mulinari 2010, 122). Könen förväntas komplettera varandra genom att bidra med olika egenskaper och uppgifter. Samtidigt visar feministisk forskning att det i denna föreställning finns en patriarkal samhällsordning där det manliga värderas högre än det kvinnliga (McClintock 1993).

Historikern Joan B. Landes (2001) menar att kvinnokroppen blir en symbol för nationen och används i nationsskapandet för att väcka manliga lojalitetskänslor. Det manliga begäret och förälskelsen i kvinnokroppen konstrueras i likhet med patriotism och kärlek till fosterlandet, vilket blir nödvändigt i det nationella projektet för att göra män villiga att offra sig för nationen. Sara Ahmed (2014), forskare i ras- och kulturstudier, formulerar hur kärlek till nationen kan förekomma genom att "the reproduction of femininity is tied up with the reproduction of the national ideal through the work of love" (Ahmed 2014, 124). Den reproduktiva och sexualiserade kvinnokroppen blir på så sätt central i skapandet av det nationella, då det är genom kvinnokroppen som det produceras nya medborgare vilket gör att nationen lever vidare. Feministisk forskning har synliggjort hur denna tankekonstruktion och metaforen "kvinnan som nation" gör att kvinnor fråntas sitt subjektskap, vilket i sin tur reducerar kvinnors politiska handlingsutrymme (Eduards 2007, 40). Mulinari (2010, 122) beskriver det som att kvinnor i det nationella projektet får en "stark position i egenskap av mödrar och en svag position i egenskap av medborgare" (se även McClintock 1993, 62).

5.2. Manligt beskydd

Att nationen likställs med en familj är vanligt förekommande i nationalistisk retorik och fungerar som ett sätt att framhäva känslor av en naturlig och ideal gemenskap. Statsvetaren Jemima Repo (2008) beskriver det som att "[...] the hegemony of heterosexual and mutually exclusive gender roles for men as heads and protectors of households (and nation) and women as mothers of their children (and nation)" (Repo 2008, 230). Detta synliggör kopplingen mellan nation, familj och (hetero)sexualitet, vilket inbegriper en föreställning om mäns och kvinnors givna positioner i det nationella projektet. Den feministiska forskaren Anne McClintock (1993, 64) menar att "[...] the family offers a natural figure for sanctioning social *hierarchy*, within a putative organic *unity* of interests". Den heterosexuella kärnfamiljen representerar både en föreställning om naturliga könsskillnader och en naturlig hierarki inom nationen men samtidigt en känsla av nationell enighet och en kollektiv riktning. Genom att använda familjen som metafor för nationen förstärks föreställningen om nationen som en oproblematisk gemenskap, vilket gör den svår att kritisera som politisk enhet.

”Naturaliseringen” av det nationella innebär på så vis att könade maktordningar inom nationen ska fylla en funktion, där det manliga och kvinnliga förväntas komplettera varandra. Den manliga medborgaren får en beskyddande uppgift i förhållande till sin familj och sin nation. Det kan förstås utifrån statsvetarprofessorn Iris Marion Youngs (2003) resonemang om ”the logic of masculinist protection”, den manliga beskyddarlogiken. Denna logik utgår från en föreställning om mannen som familjens överhuvud där han intar en position som innebär att han ska beskydda sin familj från utomstående hot. Detta utgör grund för en hierarkisk maktrelation där kvinnor får en underordnad roll. Centralt i denna logik är skillnaden mellan den *goda* och den *onda* mannen, där den goda mannen tar stora risker och offerar sig själv för skydda kvinnorna från den onda mannen. Beskyddaren kan då höjas till en överordnad position, och de som skyddas hamnar i en underlydande position av tacksamt beroende. Det manliga beskyddets logik aktualiserar ett militärt maskulinitetsideal. Laura Sjöberg (2010, 209ff), som forskar om kön och internationell säkerhet, har studerat soldater i den amerikanska militären under ”kriget mot terrorismen” och beskriver hur föreställningar om beskydd tar sig uttryck i idéer om manligt hjältemod. Att ta risker, offra sig eller dö i nationens namn blir sinnebilderna för en ideal och eftersträvansvärd maskulinitet. Repo (2008) menar att det finns en tydlig koppling mellan nation, död och manlig uppoffring, där det ultimata manliga medborgarskapet innebär att ta till våld och offra sitt liv för nationens säkerhet och dess kvinnor och barn.

Även Laura Wilcox (2009, 234f) diskuterar relationen mellan beskyddaren och den beskyddade som en hierarkisk maktrelation som utesluter jämlikhet. Hon menar att ojämlikheten mellan beskyddare och beskyddad är könad såtillvida att beskyddet förknippas med makt och maskulinitet medan att bli beskyddad förknippas med underordning och femininitet. När maskulinitetens dominans och denna typ av våld framställs som en nödvändig och självklar del i samhället återskapas föreställningar om kvinnors underordning och beroende av en manlig beskyddare. Genom att se beskyddarlogiken i ett större perspektiv menar Young (2003) att denna patriarkala struktur blir synlig då stater agerar som den manliga beskyddaren gentemot medborgarna.

Dagarna som följde efter terrorattentatet i Stockholm aktualiserades frågor om säkerhet och beskydd. Samma dag som dådet inträffade uttrycktes i Aftonbladet att sådan terror syftar till att skapa ”en känsla av att vi inte är trygga och säkra i vårt land” (*Aftonbladet* 2017-04-07). Sådana upplevelser av otrygghet kan förstås som nära sammanlänkade med specifika könskonstruktioner. Dramatiska och våldsamma händelser och nationella kriser tycks kunna aktualisera och utmana föreställningar om maskulinitet, säkerhet och beskydd. I en svensk kontext är maskulinitetsidealet präglad av en tydlig jämställdhetsdiskurs som inbegriper idéer om att svenska män är hederliga och icke-våldsamma (jfr Towns 2010). Detta blir även synligt inom den försvars- och säkerhetspolitiska sfären, där Sveriges historiska neutralitetsdoktrin har befäst en bild av den svenska nationen som fredlig och defensiv. Statsvetaren Annica Kronsell (2012) skriver om könskonstruktioner i svenska Försvarsmakten och menar att för svenska, fredsbevarande soldater innebär det en balans mellan två motsägelsefulla värden: krig och fred. Att ta till militärt (maskulint) våld med en fredlig (feminin) målsättning. Det är därför intressant att närmare undersöka hur terrordådet i Stockholm framkallade en möjlig förhandling mellan å ena sidan upprätthållandet av våld och militär maskulinitet, å andra sidan ett bevarande av (svenska) värden som neutralitet och jämställdhet.

5.3. De våldsamma ”andra”

Flera forskare har betonat att den maskulina beskyddarlogiken inte går att särskilja från ras; att föreställningen om den ideala beskyddaren och det som är värt att beskyddas är tydligt sammanlänkat med vithet (se t.ex. Shome 2001). Shome (2001) diskuterar relationen mellan vit femininitet och nationell identitet genom att fokusera på mediala representationer av prinsessan

Diana i samband med hennes död. Shome menar att "the logic of whiteness" genomsyrar alla könade narrativ om nationell tillhörighet och att nationen visualiseras genom den vita femininiteten. Den kvinnokropp som utgör metafor för nationen är en vit kropp, och familjen som metafor för den nationella gemenskapen är en vit familj som ska "reproducera rasen" (Ahmed 2014, 124). Det är således den vita femininiteten, den vita kvinnan och den vita familjen som blir det skyddsvärda; det som den vita (goda) mannen ska beskydda från den mörka (onda) mannen.

När det goda beskyddet och det skyddsvärda länkas samman med vithet synliggörs också hur en underordnad "andre" skapas i förhållande till det västerländska (vita) "vi:et", vilket är huvudfokus i den postkoloniala teoribildningen. Den postkoloniala teoretikern Gayatri Chakravorty Spivak (1993) menar att västvärldens kritik mot "andra samhällen" är ett resultat av begäret att bevara *väst som subjekt*, det vill säga ett begär att kontrollera den styrande världsbilden. Det innebär en utgångspunkt att det dominerande sättet att se på världen har ett kolonialt ursprung som påverkar vilka diskurser och praktiker som blir möjliga. Litteraturvetaren och författaren Edward Said (1978) använder uttrycket "orientalism" för att beskriva västvärldens sätt att kategorisera "den andre", orientalen, som står i motsats till den egna självbilden. Han menar att västvärldens koloniala blick konstruerar "den andre" som underutvecklad och barbarisk medan den egna identiteten får stå för det rationella och civiliserade. Nayak (2006, 46) tar avstamp i Suids resonemang och betonar hur det skapas en osäkerhet i USA:s självbild efter attackerna 11 september, då orientalen blir en aktör snarare än ett objekt i den internationella hierarkin. När orientalen blir en "terrorist" eller en "fiende mot civilisationen" utmanas den amerikanska nationella självbilden som bygger på föreställningar om den egna nationens dominans. Det medför att de nationella svar som skapas som motreaktion efter 11 september inbegriper ett återtagande av (manligt) subjektskap.

Ett nationskritiskt perspektiv binds samman med den postkoloniala teoribildningen genom tanken att nationsskapandet bygger på exkluderande processer som innebär differentiering och gränsdragningar, det som skiljer "oss" från "dem". Idén om nationen som en självklar gemenskap med en särskild (och överordnad) identitet blir central för att processer av uteslutning och rasism ska kunna fortgå utan vidare kritik (Bredström 2002). Paulina de Los Reyes (2013), professor i ekonomisk historia, skriver att "rasismens osynlighet kan relateras till idén om nationer som naturliga, homogena och oproblematiska gemenskaper" (de Los Reyes 2013, 70). Genom att göra nationen till en given enhet som är svår att problematisera framstår

även exkluderingen av ”de andra” som motiverad. Eduards (2007, 38) menar att "nationen avgränsar oss från de Andra, de som inte gör och tänker som vi, och ger oss en identitet och känsla av samhörighet". Dessa gränsdragningar inbegriper inte sällan föreställningar om fiender och hot mot ”vår” gemenskap. "Både fienden och främlingen utgör led i skapandet av svenskhet, figurer som svensken tar spjörn mot för att ge sig själv en tilltalande nationell identitet", skriver Eduards (2007, 57). Det som uppfattas som hot mot den nationella gemenskapen blir på så sätt något som kommer utifrån, från ”de andra”. Genom att placera utmanande och provocativa inslag utanför vi:et kan bilden av en nationell samhörighet växa sig ännu starkare (se även Johansson & Molina 2002, 239).

Detta synliggör hur tanken om det nationella, om svenskheten, grundar sig på föreställningar om sunt förnuft, hederlighet och goda värderingar. Att det nationella ”vi:et” och ”vår” identitet står för det moraliskt rätta. Statsvetaren Ann Towns (2010) synliggör detta när hon analyserar polisförhör som berör mäns (dödliga) våld mot kvinnor och visar hur det görs till en fråga om kulturell tillhörighet. Det dödliga våldet förknippas med ”icke-svensk kultur”, vilket blir ett sätt att befästa en hierarki i förhållande till andra kulturer/nationer. Hänsynslöst våld och andra brutaliteter förknippas på så vis med ”de andra”, de som utgör ett hot mot ”oss” och som blir anledningen till att det maskulina beskyddet motiveras och rättfärdigas.

I samband med dådet på Drottninggatan framhålls att Sverige och Stockholm tar avstånd från våldsamt terror, ondska och hat, bland annat genom den kärleksmanifestation som hölls på Sergels torg. Denna nationella känslagemenskap med betoning på kärlek förefaller dock ha gränser för hur långt den sträcker sig, och vilka som inkluderas. Jag vill därför närmare studera på vilka sätt föreställningar om en öppen och kärleksfull samvaro tar sig uttryck, och hur det konstrueras gränser i förhållande till fiender och främlingar som inte blir en del av det nationella vi:et. Jag är särskilt intresserad av hur föreställningar om svenskhet, nationell identitet och en känslagemenskap fungerar som ett sätt att underbygga och motivera gränsdragningar och utestängning av ”de andra”. Jag ämnar därför belysa kärleksbudskapets avpolitiserande såväl som politiserande aspekter för att fånga in relationen mellan inkludering och exkludering i de nationella svar som följde av terrordådet i Stockholm.

6. Forskningsstrategi och metod

Min ambition med denna uppsats är att med ett kvalitativt angreppssätt tolka och förstå det empiriska materialet utifrån feministiska teorier om köns- och nationsskapande. Från feministiska och nationskritiska teorier samt tidigare forskning hämtar jag utgångspunkten att nationella kriser görs begripliga genom narrativ som bygger på kön och föreställningar om nation och nationell identitet. Dock är det relativt outforskat hur detta görs i en svensk kontext där värden som fred och jämställdhet är viktiga byggstenar för den nationella identiteten. Explicita antaganden från teori och tidigare forskning har således fått styra det forskningsproblem som denna uppsats tar avstamp i, samt har fått ligga till grund för de forskningsfrågor som formulerats.

Ovanstående beskrivning kan förstås som en abduktiv forskningsstrategi, vilket kännetecknas av en växelvis förflyttning mellan teori och empiri, där teoretiska antaganden synliggörs och utgör de analytiska verktyg som inspirerat till tolkningar och förståelser av mönster i empirin (Alvesson & Skoldberg 2017, 13f). Detta till skillnad från en deduktiv ansats där teoretiska hypoteser testas mot det empiriska materialet, men även till skillnad från en induktiv ansats där det empiriska materialet genererar teorier och teoretiska begrepp (Bryman 2008, 26ff). En abduktiv ansats har inslag av både deduktion och induktion genom att i forskningsprocessen kontinuerligt växla mellan teori och empiri. Mats Alvesson och Kaj Skoldberg (2017, 14) beskriver det som att ”abduktionen utgår från empiriska fakta liksom induktionen, men avvisar inte teoretiska föreställningar och ligger i så måtto närmare deduktionen”. Teori och teoretiska begrepp fungerar på så sätt som en initial inspiration, men närläsning av empirin följs av justering och förfining av mina teoretiska utgångspunkter där sedan en fördjupad läsning och tolkning av det insamlade materialet kan genomföras (Thornberg 2012).

Genom att återkommande gå tillbaka och tolka materialet på nytt minskar risken för att fastna i fixerade antaganden om innehållet i materialet och dess betydelse (Timmermans & Tavory 2012). I min studie gjordes detta genom att kontinuerligt läsa om empirin utifrån nya frågor om *hur* det nationella livet görs till ett ”vi”. Ett exempel för att förtydliga den abduktiva forskningsprocessen är att jag gjorde ett initialt antagande från teori och tidigare forskning att nationsskapande innebär en föreställning om det nationella kollektivet som en inkluderande samvaro. Efter en första närläsning av materialet visade det sig att ”kärlek” blev ett

dominerande värde som byggde upp den nationella identiteten i nyhetsinslagen. Det påfallande kärleksbudskapet medförde nya frågor om varför det var just kärlek som blev framträdande i samband med terrordådet. För att komma åt på vilket sätt det blir verkningsfullt i nationskapandet gjorde jag närmare analyser av länkar mellan känslor, intimisering, familj och nation. Detta följdes av frågor om hur kärleksyttringar och familjereferenser påverkar återställandet av ett nationellt vi och vidare vad som (o)möjliggörs politiskt i samband med det.

6.1. Analysverktyg

De analytiska verktyg som använts när jag behandlat det empiriska materialet är hämtade från den teoretiska kontexten och formuleras utifrån centrala spänningar i konstruktionen av kön och nation vid nationella kriser. Den första spänningen är *enighet – hierarki*. Den bygger på att det i en nationell krissituation förmedlas känslor av sammanhållning och gemenskap, där det nationella ”vi:et” förväntas stå enat. Samtidigt synliggör feministisk teori och tidigare forskning att det nationella inbegriper tydliga maktordningar. För att komma åt denna spänning i materialet har jag använt mig av analysfrågorna: När och på vilka sätt frammanas enighet? När och på vilka sätt frammanas oenigheter och hierarkier? Den andra spänningen är *neutralitet – maskulinitet*. Den refererar till att nationella kriser förefaller skapa nationella identitetsideal som bygger på krigsmetaforer och (hyper)maskulinitet. Samtidigt har Sveriges nationella identitet utmärkande drag som underbyggs av värden som jämställdhet, fred och neutralitet (Eduards 2007, Kronsell 2012). En nationell kris och ett terrorattentat i ett svenskt sammanhang tycks kunna utmana och omforma föreställningar om maskulinitet och beskydd för att återställa den nationella ordningen. Den analysfråga som används för att komma åt denna spänning i materialet är: Hur (om)förhandlas maskulinitet? Den tredje spänningen är *öppenhet – exkludering*. Den hänvisar till att nationen framställs som en öppen och inkluderande gemenskap, samtidigt som den inbegriper gränsdragningar mot det som står utanför. För att närmare undersöka hur det görs i materialet används analysfrågorna: På vilka sätt frammanas känslor av öppenhet och inkludering? På vilka sätt avgränsas det nationella?

Den specificerade analysmodellen kan förstås utifrån Göran Bergströms och Kristina Boréus’ presentation av allmänt hållna dimensioner (2012, 156f), vilket är ett kvalitativt textanalytiskt redskap för att kontrastera och granska dominerande idéer och principer i en viss kontext. I enlighet med det abduktiva angreppssätt som tidigare beskrivits har dimensionerna härletts ur den teoretiska kontexten med koppling till studiens syfte och forskningsfrågor. Den teoretiska

ramen har således fått styra hur materialet behandlats och tolkats, och de kompletterande analysfrågorna har medfört en ytterligare konkretisering av vad jag ämnat fokusera på i analysen.

6.2. Metodologiska reflektioner

Kvalitativ forskning med en tolkande metod innebär att sträva efter en grundlig och genomarbetad förståelse för den empiri som analyseras. Detta angreppssätt kritiserar ofta för att bli en alltför subjektiv process, där forskarens personliga uppfattningar riskerar att ta över i för stor utsträckning (Bryman 2008, 368). Hansen (2011, 54) betonar dock att bildmaterial förutsätter just subjektiva tolkningar av det som betraktas. På samma sätt resonerar Alvesson och Sköldberg (2017, 16f) då de hänvisar till N.R Hansson som menar att det vi ser alltid tolkas utifrån en viss referensram, där seendet alltid är ”*oskiljbart* från perspektivet”. Jag vill därför vara tydlig med att de tolkningar som ligger till grund för analysen i denna uppsats har utgått från såväl teoretiska utgångspunkter och samhällelig kontext som mina egna förförståelser. För att kompensera för möjlig kritik mot bristande intersubjektivitet görs tolkningarna transparenta genom att synliggöra perspektivet och hänvisa till teoretiska resonemang samt presentera analysen tillsammans med visuella exempel från det empiriska materialet. Det innebär explicita beskrivningar av hur materialet analyserats samt hur forskningsprocessen fortlöpt för att nå studiens resultat.

En kvalitativ analys med ett målstyrt urval medför att det blir problematiskt att generalisera resultatet utöver den empiri som nu analyseras (Bryman 2008, 369). Det är således inte givet att resultat och slutsatser i denna uppsats nödvändigtvis kan appliceras på andra nationella kriser eller terroråd. Min ambition går dock i linje med en stor del av annan kvalitativ forskning som innebär att få en mer djupgående förståelse för ett specifikt fall, snarare än att generalisera resultatet till ett större sammanhang. Att empirin behandlats genom dimensionsbaserade analysverktyg kan dock resultera i att de utvalda dimensionerna och analysfrågorna blir för dominerande i de tolkningar som görs. På så sätt riskerar jag att analysmodellen dikterar det som framkommer i materialet och att andra intressanta inslag på så sätt förbises (Bergström & Boréus 2012, 167). Men i linje med den abduktiva forskningsstrategi som används menar jag att det finns en vinst i att låta teori och teoretiska begrepp som ligger till grund för analysmodellen bli vägledande vid närläsning av empirin, för att sedan genom växelverkan mellan teori och empiri upptäcka mönster som ger en fördjupad förståelse. Genom en

återkommande förflyttning mellan teoretiska utgångspunkter och det empiriska materialet blir det mer av ett öppet förhållningssätt där jag inte låser mig vid förutbestämda antaganden.

7. Resultat och analys

Nedan presenteras uppsatsens resultat och analys som avser att besvara forskningsfrågorna: Hur återställs ett nationellt ”vi” efter terrorattentatet i Stockholm 2017? På vilka sätt behöver den nationella självförståelsen omförhandlas och vilka könskonstruktioner tas då i bruk?

7.1. Enighet och hierarki

Statsministern inleder sin presskonferens några timmar efter att terrordådet inträffat med orden: ”Vi har idag blivit utsatta för en fruktansvärd attack i hjärtat av vår huvudstad” (SVT 29). Det blir tydligt hur det inte enbart är de utsatta människorna han framhåller som drabbade, utan Sverige som nation och det ”vi” som inbegrips i det. ”Hjärtat” blir en metafor för centrala Stockholm, och Stockholm (*vår* huvudstad) blir en symbol för nationen och för det nationella vi:et. Ett exempel på hur det visualiseras är ett inslag från den officiella minnesceremonin där den svenska flaggan är hissad på halv stång och delar från centrala Stockholm framträder, samtidigt som klockspel från Stockholms stadshus spelar i bakgrunden (SVT 6). Stockholm, Sverige och svenskarna sammanvävs till en enhet i en känslös ritual. Trots att Stockholms stads finansborgarråd Karin Wanngård betonar att de drabbade människorna inte hade något gemensamt, ”mer än var de befann sig” (SVT 5) återkommer inslag om hur det var Sverige som nation och svenskarna som drabbades av dådet (se t.ex. SVT Agenda 14:43).

I SVT Agenda uttrycker programledaren att ”chock och sorg har präglat de senaste dagarna och förenat de politiska motståndarna” (SVT Agenda 43:12). Partiledare och ministrar med olika partitillhörighet står uppradade och håller armkrok under den kärleksmanifestation som hålls på Sergels torg i centrala Stockholm (SVT 7). Detta symboliserar att de trots skillnader i politiska och ideologiska synsätt nu står eniga tillsammans i kölvattnet av den tragedi som drabbat Sverige. Centerpartiets ledare Annie Lööf menar att ”det som har varit stort den här helgen, det är att det har funnits en politisk samling, en sammanhållning, där vi faktiskt har lagt de här politiska trätorna lite vid sidan om [...]” (SVT Agenda 48:40). Sveriges dåvarande

inrikesminister Anders Ygeman betonar vikten av att "[...] akta sig väldigt noga för att sladda ner i det vanliga partipolitiska käbblat igen" (SVT Agenda 51:25). Att använda begreppet "käbblat" kan tolkas som att politiska meningsskiljaktigheter förminskas och görs löjligt *små* i sammanhanget. Det *stora* och viktiga blir det kollektiva samförståndet. När Sverige och svenskarna drabbats av en våldsam attack följer alltså en betoning på politisk och nationell enighet. Det förefaller olämpligt att politiskt debattera och synliggöra ideologiska motsättningar efter en sådan katastrof som ett terrordåd. Trots att meningssmotsättningar och politisk oenighet är grundläggande för ett demokratiskt samhälle blir det tydligt hur det under den krissituation som följer av terrordådet inte tycks finnas plats för några partipolitiska konflikter. Kris och katastrof ska ena det svenska folket och dess politiska representanter, snarare än splittra. Enigheten framhålls på så vis som ett särskilt och överordnat värde, där hanteringen av den inträffade krisen flyttas från ett partipolitiskt till ett nationellt betydelsesammanhang (jfr Jansson, Wendt & Åse 2011, 137 samt Åse 2014, 95).

7.1.1. Nationell känslagemenskap

Nyhetsinslagen synliggör att dagarna som följer av terrorattentatet i Stockholm är en känslös period, då människor uttrycker sorg, oro och rädsla, men också vikten av kollektivt engagemang, att sprida kärlek och ta avstånd från hat. Statsminister Löfven uttrycker:

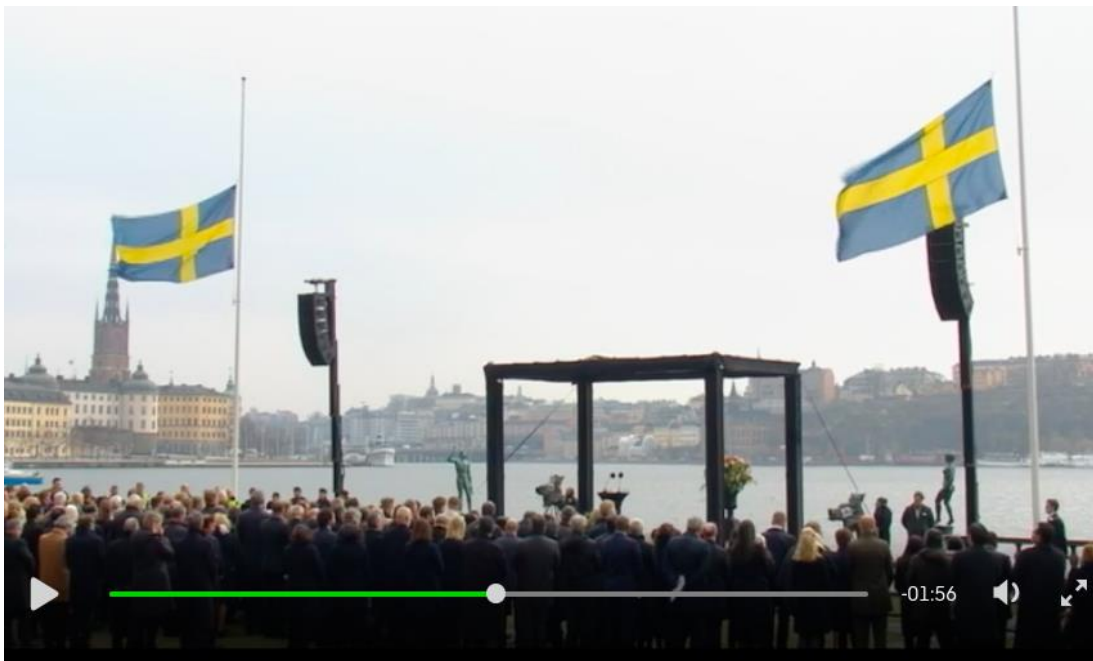
Jag och regeringen kommer arbeta oförtröttligt med allas er trygghet.

Ta hand om varandra.

Och tillsammans tar vi hand om Sverige. (SVT 29)

Citatet synliggör den känslomässiga länken mellan människorna och nationen. Staten ska ta hand om medborgarna, medborgarna ska ta hand om varandra och alla tillsammans ska värna om nationen. Det kan förstås utifrån Edkins resonemang (2003) om att den linjära ordningen måste återställas och att nationen behöver återhämtas för att bli hel och stark igen efter det upplevda traumat. Genom att "vi" tar hand om varandra och om Sverige kan det nationella såret läka och kontinuiteten och den vanliga vardagen återgå. Att hänvisa till omhändertagande och omsorg förmedlar en känsla av hem och familj, vilket hänför statsministerns uttalande bort från en politisk till en privat sfär. Statsministern betonar vidare under sin presskonferens att "ett helt land är samlat, i sorg, vrede och beslutsamhet" (SVT 29). Människors känslor blir på så sätt en del av det nationella, vilket förmedlar att nationen står tillsammans och upplever samma sak. Sorg, smärta och saknad görs till en gemensam förlust för det nationella kollektivet och ilskan

blir något som vi:et kan samlas kring. ”Ni ska veta att hela Sverige är med er”, förmedlar statsministern till alla de som sörjer efter dådet (SVT 29). Den officiella minnesceremonin blir ett tydligt exempel på hur människors känslor skrivs in i en nationell tolkningsram. Under ceremonin samlas Sveriges kungafamilj och politiska makthavare. Det hålls en nationell tyst minut där det under några sekunder framträder två svenska flaggor på halv stång (SVT 6). Både statsministerns och Karin Wanngårds tal som genomförs under ceremonin betonar sorg, lidande och förlust men också tacksamhet gentemot de som gjorde en insats, hjälpte och tröstade i samband med dådet (SVT 3, SVT 5). ”Och jag vet, att vi kommer att ta oss igenom det här, som vi alltid gör i Sverige, tillsammans”, understryker statsministern (SVT 3). När kungafamiljen som en symbol för den svenska nationen står svartklädda i främre ledet och framträder i närbild under den tysta minuten på minnesceremonin kan det tolkas som att de gestaltar den nationella sorgen (SVT 4, SVT 6).

(SVT 6)

Efter en nationell tragedi förväntas människor uppvisa ett gemensamt engagemang som förenar det nationella vi:et, där beskrivningar av känslor blir centrala för upplevelsen av samhörighet. De mediala framställningarna av minnesceremonin blir ett sätt att ritualisera döden och förmedla en nationell solidaritet, där sorgen binder samman folket (jfr Sumiala 2013, 107f). Det sker på så vis en sammanlänkning mellan medier, död och nationell identitet. Medie- och kommunikationsprofessorn Lilie Chouliaraki (2010) beskriver hur mediernas framhållande av

död har en central betydelse i skapandet av nationen som en föreställd samvaro. Att sammanlänka död med nation blir ett viktigt sätt att ge betydelse åt den inträffade tragedin och möjliggöra mänskligt medlidande, då det innebär en förlust från ”vår” gemenskap.

När en mänsklig förlust blir en sorg för det nationella kollektivet skapas en känsla av att det kunde ha varit jag, vilket förstärker intimiteten i gemenskapen (Ahmed 2014, 130). Framställningen av dessa kollektiva känslor kan förstås utifrån Åses resonemang (2014, 105ff) om att nationella kriser frammanar en stark känslagemenskap. Upplevelsen av att dela nuet och av att känna samma känslor i en dramatisk situation blir verkningsfullt i nationsskapandet. Ett inslag visar hur två vittnen möts i närheten av platsen där dådet ägde rum. De kramar om varandra medan reportern berättar att sist de sågs var ”mitt i kaoset där de båda försökte rädda liv” och de beskriver att det är skönt att träffa någon som också var på plats där och då (SVT Agenda 04:46). På så sätt förmedlas en känsla av en jämlik samvaro utifrån delade upplevelser. Det aktualiserar en nationell samtidighet, som innebär föreställningen om att det nationella vi:et delar ett här och nu, men också en gemensam historia (Andersson 2006). Kriser och katastrofer bidrar till starka gemensamhetsupplevelser då det framställs som något som berör hela det nationella kollektivet, något som vi:et tillsammans är med om och tar sig igenom (Åse 2014, 98). Tv-mediet, och särskilt det direktsända nyhetsmediet förstärker detta. Genom att följa en krissituation från soffan via tv:n, *samtidigt* som andra svenskar, frammanas känslor av ett nationellt engagemang. Hela Sverige upplever samma sak, i samma stund, vilket innebär att både tiden och avståndet till krisen minskar (Hellman & Riegert 2005). Medieeventet blir en kollektiv ritual, där det nationella vi:et blir en del av den pågående krisen.

Nyhetsinslagen visar återkommande vittnesmål och personliga skildringar av händelsen; var enskilda människor befann sig, vart de var på väg och vem de skulle träffa. ”Vi satt där vid Kulturhuset och fikade [...]”, berättar ett vittne för en journalist, samtidigt som hon visar ett filmklipp från dådet som hon filmat med sin Iphone (SVT 32). Ett annat vittne berättar om sin upplevelse med en inledande beskrivning av att hon “[...] precis gått in i en klädaffär” när hon upptäckte lastbilen (SVT Agenda 03:15). Under intervjun står vittnet vid platsen där dådet inträffade och bakom hänger en svensk flagga på ett stängsel. Svenska symboler blir ett sätt att förstärka känslor av nationell sammanhållning. I den dramatiska krissituationen blir svenska flaggan en symbol för hem och trygghet. Genom att uppvisa en svensk flagga i bakgrunden när ett vittne berättar om sina upplevelser knyts den personliga berättelsen och upplevelsen till det

kollektiva och gemensamma. Det visualiserar en tillhörighet till någonting mer och någonting större.

En kort filmsekvens visar hur människor går i butiker, och vittnet betonar att ”just då så ser ju människorna helt normala ut. De går ju på gatan precis som vanligt” (SVT Agenda 03:25). Sedan visar filmen hur lastbilen i hög fart kör förbi en av butikerna och vittnet fortsätter att berätta att ”bara på några sekunder så rusar alla åt alla håll och lastbilen kommer” (SVT Agenda 03:30, se även SVT 18). Inslaget upprepar samma filmsekvens med beskrivningen att ”en övervakningskamera från en butik visar just hur normalt allt var strax innan ljudet av lastbilen skapade panik” (SVT Agenda 03:51). Ett annat inslag presenterar ”unika vittnesbilder från Drottninggatan minuterna efter terrordådet”, där en vanlig shoppinggata har förvandlats till en nästan krigsliknande plats. Ljudet av utryckningsfordon hörs, det ryker kraftigt från en byggnad längre bort och det ligger glasskärvor och andra trasiga föremål på marken (SVT 2). Människor rör sig bort från platsen eller samlas i klungor för att skärade följa händelseutvecklingen lite på avstånd. Flera har sina mobiltelefoner uppe och det hörs ett samtal mellan ett vittne och en anhörig: ”Men du vet att jag är okej hjärtat [...] Var inte orolig om du inte får tag på mig [...]” (SVT 2). Ett vittne beskriver att han befann sig bara “[...] fem centimeter ifrån” lastbilen och är skrädd över hur han precis kom undan döden (SVT 26).

När nyhetsinslag som uppvisar närmast krigsliknande bilder från attacken kombineras med människors personliga berättelser skapas tydliga exempel på hur det våldsamma och dramatiska sätts i relation till det vardagliga och normala. Det är just länkningen mellan det vardagliga och det extrema som jag menar är central för hur den nationella känslomässiga gemenskapen frammanas i nyhetsrapporteringen. Personliga betraktelser, vardagsnära skildringar och normalitet i terrordådet närhet skapar och förstärker känslan av intimitet i den nationella gemenskapen. Den extraordinära händelsen kommer nära det igenkännbara, det vill säga det som Billig (1995) beskriver som det ”banala”. Den banala nationalismen blir således viktig i nyhetsinslagen då den kopplas samman med terror, död och katastrof. Det skapar mening kring terrordådet, och gör att händelsen görs begriplig utifrån en nationell tolkningsram.

7.1.2. De upphöjda

I samband med terrordådet blir det tydligt hur olika hjältediskurser kommer till uttryck i nyhetsrapporteringen. Statsministern uppmärksammar och uttalar tacksamhet gentemot “[...] alla ni, som upptäckte att ni hade en hjälte inom er [...]” (SVT 3). Hjältarna symboliseras av

såväl polis och räddningstjänst som frivilliga som gjorde insatser på platsen. En läkare som har sin mottagning i närheten beskriver hur han tillsammans med några kollegor skyndade sig ut med akutväska och annan nödvändig utrustning för att hjälpa skadade människor (SVT 14). Stockholms finansborgarråd Karin Wanngård betonar att ”enskilda satte sin egen säkerhet på spel för att ta hand om skadade på plats” och uttrycker även hon tacksamhet gentemot frivilliga och professionella som gjorde en insats i samband med attacken, ”[...] för att rädda liv, återställa ordning och ge oss trygghet” (SVT 5). Annie Lööf betonar att ”det som har varit starkt det är de samhällshjältar som gjort enorma insatser; polis, vård, räddningspersonal [...]” (SVT Agenda 48:56). Dessa hjältediskurser visualiseras bland annat under den officiella minnesceremonin, där räddningspersonal står uppradade mitt emot kungafamiljen, partiledare, statsråd och andra officiella representanter för Sverige (se t.ex. SVT 4). Statsministern framhåller att ”ni prövades, ni stod upp och ni kan känna tacksamheten från ett helt land” (SVT 3). Hyllandet av polis och räddningspersonal visualiseras även genom återkommande inslag som visar blomstertäckta polisbilar, människor som ler och visar sin tacksamhet gentemot enskilda poliser (Se tex. SVT 16). Hjältarna som framhävs i samband med terrorattentatet blir placerade i ett nationellt betydelsesammanhang när statsministern betonar att ”ert agerande är en stolthet för Sverige” (SVT 3) eller när Karin Wanngård framhäver att ”ni är *våra* hjältar” (SVT 5, min kursivering). Att göra en insats, ta risker och offra sig för det nationella får en särskild tyngd och det finns en värdighet i att bli en hjälte i nationens namn. Det medför även en kollektiv tacksamhet från allmänheten som förväntas visa respekt och vördnad.

(SVT 4)

Ytterligare sätt som nationell upphöjdhed kommer till uttryck på i materialet är kungafamiljens närvaro och uttalanden i samband med terrordådet. Nyhetsinslagen visar Sveriges kung Carl XVI Gustaf som håller ett tal till svenska folket med anledning av attentatet och kronprinsessan Victoria och prins Daniel som besöker och lägger blommor vid minnesplatsen (SVT 17, SVT 21). Flera medlemmar från kungafamiljen deltar vid Stockholms stads officiella minnesceremoni tre dagar efter att händelsen ägde rum (SVT 6). Trots att kungahuset inte har någon reell politisk makt i Sverige får dess representanter en framträdande roll vid SVT:s rapportering om terrorattentatet i Stockholm. Under den tysta minut som hålls under minnesceremonin i Stadshusparken framträder kungafamiljen i närbild. Kung Carl XVI Gustaf, drottning Silvia, kronprinsessan Victoria, prins Daniel, prins Carl Philip och prinsessan Sofia står svartklädda uppradade i främre ledet. Bakom dem står partiledare och ministrar, och andra officiella representanter fyller på i de bakre leden (SVT 4, SVT 6). När kungafamiljen står tillsammans med höga politiska representanter med olika partitillhörighet sammanvävs en demokratisk politisk oenighet med en nationell känslomässig enighet. Åse (2009, 9) framhåller hur den nationella känslomässigheten binds samman med kungahuset och ett kungligt familjeliv. Den svenska monarkin förknippas med historia och tradition, och kungafamiljens framträdanden och uttalanden får en symbolisk betydelse för idén om en svensk gemenskap, vilket förfaller vara särskilt viktigt att framhålla i händelse av en nationell kris. Kungafamiljen och dess arvsprincip med ärftlig tronföljd förutsätter heterosexuell reproduktion och biologisk fortlevnad, där successionsordningen gör familjemedlemmarnas intima relationer till en nationell angelägenhet (Åse 2009, 12). Dess framträdanden med flera generationer ger uttryck för kontinuitet och kulturarv som binder samman nationens historia och framtid. Kungligheternas närvaro i samband med terrordådet blir därmed ett sätt att manifesteras en traditionell familjebildning, som vidare blir en representant för den stora, nationella familjen.

De ovan beskrivna hjältediskurserna i nyhetsinslagen visar hur vanliga medborgare, frivilliga och professionella får en upphöjd status och görs till nationella hjältar i och med olika insatser i samband med dådet. Samtidigt blir det tydligt hur den annars upphöjda kungafamiljen sänker sig till det allmogliga och det allmänna, och blir en del av "oss". Kronprinsessan Victoria står tårögad inför tv-kamerorna, vilket kan tolkas som ett uttryck för att hon känner som "vi" och tillhör "vår" gemenskap (SVT 21). Kungen säger i sitt tal att "vi alla är omskakade av det som har hänt" och distanserar sig på så vis från det högtidliga och gör sig till en medmänniska som delar "vår" sorg och bestörtning (SVT 17). De "vanliga" hjältarna blir speciella, och den "speciella" kungafamiljen blir vanlig (jfr Åse 2009). Båda exemplen blir dock ett sätt att befästa

en nationell hierarki. Flera forskare har poängterat att kungafamiljer alltmer porträtteras som just vanliga familjer, som människor kan identifiera sig med (se t.ex. Billig 1998). Denna vanlighet blir dock paradoxal då det samtidigt blir extraordinärt med kungafamiljens framträdanden i samband med terrordådet. När kronprinsessan Victoria och prins Daniel besöker minnesplatsen och lämnar blommor ”som alla andra”, avslöjar den mediala uppmärksamheten och det livvaktsskydd som omger dem att de faktiskt inte är som vi andra, utan är särskilt skyddsvärda (SVT 21). Förskjutningarna mellan kungligheter och vanligheter får en känslomässig sprängkraft genom en fascination kring kungafamiljens (o)vanliga vardag. Det kan förstås utifrån Åses resonemang (2009, 17) om att det sker en växelverkan mellan en ”mystifiering” (att de egentligen inte är som vi) och en ”avmystifiering” (att de ändå är precis som vi). Kungafamiljen blir vanlig samtidigt som denna vanlighet blir särskild, för att den är just ovanlig och kunglig (jfr Billig 1998). På så sätt blir kungafamiljens upphöjda position ohotad och legitim, trots att de framträder som ”vi andra”.

7.2. Maskulinitet och neutralitet

Hjälte diskursernas nationella laddning aktualiserar en koppling mellan kris och maskulinitet. När nationen attackeras och känslor som oro och rädsla sprider sig blir det tydligt att frågor om säkerhet, kontroll och beskydd framträder starkt. Materialet uppvisar flera exempel på journalisters kritiska frågor om hur ett terrordåd kunde inträffa i Stockholm. Till exempel betonar en reporter för Säkerhetspolisens chef Anders Thornberg att dådet på Drottninggatan ju är ”[...] något som Säkerhetspolisen har som uppgift att se till att det inte händer” (SVT Agenda 14:50). Vidare får han frågan: ”Varför lyckades ni då inte att stoppa honom?”, vilket syftar på Säkerhetspolisens agerande i förhållande till den misstänkta gärningsmannen (SVT Agenda 15:35). Även terrorforskaren Magnus Ranstorp får kritiska frågor som berör Sveriges förmåga att förebygga ett terrordåd där programledaren uttrycker: ”Men ska vi ha ett skydd som man ska kunna lita på som medborgare då ska väl inte den här typen av individer kunna slinka igenom [...]?”, och åsyftar även här den misstänkta gärningspersonen (SVT Agenda 26:22). När ett terrordåd inträffar bland oskyldiga mitt i fredagsrusningen i centrala Stockholm följer alltså kritik mot staten vars uppgift är att garantera säkerhet och trygghet inom nationens gränser.

Ett misslyckande vad gäller statens beskydd och medborgarnas säkerhet kan tolkas utifrån föreställningar om en hotad manlighet. Åse (2016) beskriver hur ubåtskränknigen av svenskt

territorium år 1981 framställdes som en förödmjukelse för Sverige då landet inte kunde freda sina gränser. Kränkningen kan då förstås utifrån att militärt försvar av nationen traditionellt sett har varit en uppgift för män och att använda våld i nationens namn utgör det främsta beviset på manlighet. Edwards (2007, 38ff) understryker hur denna föreställning hör samman med idén om nationen som en kvinna som ska försvaras och beskyddas av en man. När det nationella territoriet kodas som kvinnligt blir ett angrepp från en yttre fiende ett misslyckande av manlighetens försvar och beskydd av nationen och dess kvinnor och barn. Ett terrordåd kan utifrån detta resonemang innebära uppfattningar om att den attackerade nationen är snöpt och försvagad, vilket måste kompenseras med krafttag som kan återupprätta styrka, status och manligt anseende (Eisenstein 2007, 51). Det krävs således strategier för att återskapa en fräntagen nationell maskulinitet och en rättmätig makt. Politiker och andra representanter för den svenska staten och dess våldsmonopol måste då uppvisa ett kraftfullt agerande i samband med terrordådet och vidta åtgärder som har en maskulin kodning, för att återetablera en ohotad position och känsla av kontroll.

7.2.1. Maskulina styrkemanifestationer

I materialet presenteras hjältar, säkerhet och beskydd av såväl män som kvinnor. Framför allt synliggör nyhetsinslagen att både manliga och kvinnliga poliser samt räddningspersonal var på plats och även hyllades i samband med terrordådet. Däremot blir det tydligt hur det i huvudsak är män som uttalar sig och framträder som ledande eller experter. Män uppträder officiellt och kommenterar det inträffade i roller som regeringschef, statschef, polischefer, terrorexperter och läkare. Det är män som representerar polisen och Säkerhetspolisen, och som uttalar sig om den misstänkta gärningspersonen, vilka åtgärder som vidtagits samt hur det polisiära arbetet fortlöper. Det är män som genomför polisens presskonferens, där de lugnt och resonligt lägger fram verifierade fakta och beskriver vad som har hänt, den aktuella lägesbilden, hur arbetet är planerat att fortskrida samt rekommendationer till allmänheten (SVT 28). Det kan förstås som att det framförallt är män som gestaltar säkerhet och beskydd. När våld och terror står högst på nyhetsagendan är det alltså männens röster som hörs. I enlighet med den feministiska forskaren Maggie Magors resonemang (2002, 143) kan det förstås som att krig och våld är manliga arenor som medför att nyhetsrapporteringen blir manligt dominerad.

(SVT 28)

När kvinnor uttalar sig är det främst i rollen som vittnen eller offer, där de beskriver vad de såg, hur de känner eller upplevde händelsen (se t.ex. SVT 32). En kvinnlig expert framträder i rollen som barnpsykolog, där hon pratar om hur människor bör samtala med yngre barn om det inträffade (SVT 22). En filmsekvens visar flera bilder på gråtande kvinnor som kramar om varandra (SVT 7). Kvinnor förkroppsligar det emotionella och det omhändertagande, och placeras utanför det politiska och utanför ordningsskapandet genom att inte få samma utrymme att uttala sig offentligt om dådet. Det är betecknande att när en man intervjuas som vittne till händelsen görs han i samband med det också till en hjälte. Han är inte bara en chockad och passiv åskådare utan beskriver hur han tillsammans med några andra "[...] springer fram och börjar undersöka om det finns puls och undersöka om det är någonting vi kan göra" (SVT 24). Nyhetsinslagen bidrar på så vis till att befästa traditionella könsmonster där män porträtteras som modiga och handlingskraftiga, medan kvinnor i större utsträckning står för det känslomässiga. När nationen har attackerats och ska återupprättas och försvaras är det män som blir de framträdande subjekten. Som Höglund (2010, 210) påpekar kan det förstås som att en våldsam krissituation driver fram en "remaskulinisering" av samhället, där män och maskulinitet blir tongivande. Den feministiska forskaren Ann Tickner (2002, 335) beskriver det som att i tider av osäkerhet och våldsamheter återskapas traditionella ordningar och invanda mönster, där konservativa könsideal blir ett bärande inslag. Genom att kvinnor och femininitet historiskt sett har kopplats samman med fred och den privata och känslomässiga sfären kan de således förläggas utanför den (säkerhets)politiska offentligheten i händelse av ett terrordåd.

I nyhetsinslagen framträder en bild av Sverige som beslutsamt, med kapacitet att vidta kraftfulla motåtgärder. Under polisens presskonferens berättar de tre manliga representanterna om polisens pågående arbete. Presskonferensen förmedlar rationalitet och handlingskraft. De polisiära företrädarna framhåller att attacken i Stockholm har följts upp genom att ha "[...] förtätat polisen närvaron [...]" samt att polisen "[...] kraftsamlar ett antal specialister [...]", för att säkerställa att nödvändiga åtgärder kan vidtas (SVT 28). Säkerhetspolisen betonar vidare att de har mobiliserat alla sina resurser för att hantera händelsen. Genom att ha rätt utrustning, utbildning och rutiner framhåller representanterna på polisens presskonferens att "svensk polis och andra myndigheter har god förmåga att stå emot terror" (SVT 28), vilket implicerar att "vår" beredskap är god. Jan Evensson, biträdande kommenderingschef för Stockholmspolisen, beskriver polisinsatsen i samband med dådet i SVT Agenda (SVT Agenda 06:03). Han betonar ett snabbt, bestämt och offensivt agerande från polisen utifrån att "redan tre minuter efter att larmet kommer in så tar Stockholmspolisen beslut om det vi kallar för särskild händelse, och det betyder att vi kan öppna hela verktygslådan och använda alla resurser som vi har" (SVT Agenda 06:56). Det framgår även att den misstänkta gärningspersonen "kommer att sitta inlåst resten av sitt liv" (SVT 8, SVT Agenda 11:01), vilket inbegriper idéer om resoluta metoder och hårda straff. Statsministern kommenterar terrordådet under presskonferensen samma kväll på följande sätt:

Vårt budskap kommer alltid att vara klart:

Ni kan inte kuva oss.

Ni kan inte styra våra liv.

Ni kommer aldrig någonsin att vinna (SVT 29).

När ett våldsdåd görs till en attack mot nationen medför det idéer om att alla medborgare gemensamt ska stå upp och slå tillbaka. Offensiva och kraftfulla motåtgärder blir då en fråga som berör hela det nationella kollektivet, och inte enbart en polisiär angelägenhet. Genom att betona att "ni" inte kan kuva "oss" frammanas en antagonistisk relation mellan det nationella vi:et och "vår" fiende, "de andra", snarare än att attentatet åkallar att polisen och rättsväsendet ska agera mot och lagföra människor som begår kriminella handlingar. Männens framställningar av hårda krafttag, beslutsamhet och våldskapacitet synliggör vidare ett militärt maskulinitetsideal. Det blir ett sätt att uttrycka manlig styrka, makt och dominans. I materialet förekommer flera visuella exempel på uppvisande av en militär maskulinitet. Polisen porträtteras i många fall utifrån en risktagande och offensiv manlighet, med dragna vapen som

visar på en beredskap att ta till våld (SVT Agenda 01:26). Ett annat inslag visar hur fyra poliser beslutsamt tar sig ur en polisbil och gemensamt springer mot platsen där dådet ägt rum (SVT 2). Wilcox (2009) menar att offensiva säkerhetsstrategier blir ett sätt att uppvisa auktoritär, heroisk och militariserad maskulinitet. Defensiva säkerhetsstrategier blir det motsatta och förknippas med femininitet, vilket implicerar underordning i den internationella hierarkin. Sveriges historiska neutralitetsdoktrin inbegriper utifrån detta resonemang en risk för att uppfattas som en feminin och svag nation (Agius 2006). Att mana till kraftfulla politiska åtgärder, uppvisa en militär maskulinitet, styrka och hjältemod blir ett sätt att konstruera en mer maskulin nationell identitet. I likhet med Nayaks argumentation (2006) kan det tolkas som ett sätt att återupprätta maskulina värden efter att ett terroråd har synliggjort ett misslyckande i nationens försvar och beskydd av medborgarna. I en svensk kontext förefaller detta särskilt viktigt utifrån att nationella värden som fred och neutralitet kopplas samman med femininitet. Det medför att framhävande av en våldskapabel maskulinitet blir ett sätt att kompensera för idéer om Sverige som naivt, svagt och underlägset.

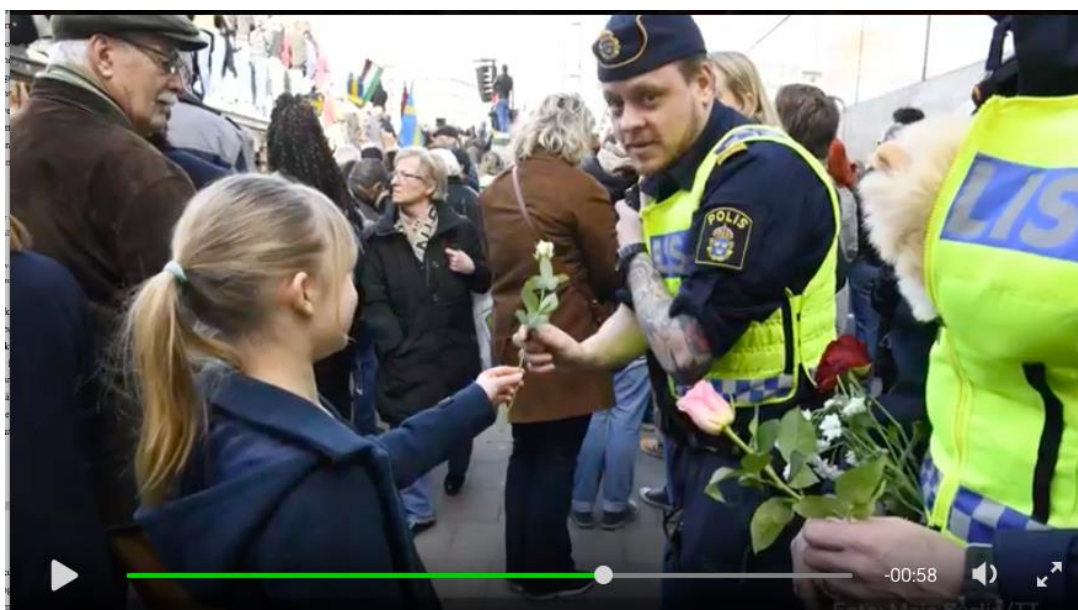

(SVT Agenda 01:26)

7.2.2. Omsorg och beskydd

Politikers uppmaning till kraftfulla åtgärder, och framställningar av polisens offensiva insats i samband med dådet kan tolkas som en traditionell, våldsutövande eller militär maskulinitet. Bilden av en mer offensiv maskulinitet förefaller dock behöva kombineras med välvilja och omsorg för att framstå som rättfärdig och legitim. Detta blir synligt genom framställningar av

allmänhetens tacksamhet gentemot polisen som främst tar sig uttryck genom blommor, kramar och en uttalad vördnad inför deras riskfyllda insats. En bild visar en manlig uniformerad och beväpnad polis som blickar ut över en av Stockholms gator med bestämd uppsyn, samtidigt som ett blomsterklätt polisfordon framträder i bakgrunden (SVT 16). Polismannen förkroppsligar våldsmonopolet och det maskulina, legitima beskyddet som allmänheten uppvisar kärlek, uppskattning och aktning inför. En äldre, tårögd kvinna berättar att ”jag la påskgodis till polisen med ett litet kort att jag är så stolt över svensk polis idag. De har skött sig fantastiskt.” (SVT 7). Direkt efter visar inslaget en polisbil som är täckt av blommor, och ett barn som lägger dit ytterligare en röd ros. Ett flertal bilder visar barn som kramar poliser eller ger dem blommor och egenmålade teckningar (SVT 7). Bilder på föräldrar som följer sina barn fram för att lämna blommor och svenska flaggor kan tolkas som ett ansvarstagande för nästkommande generation genom att skola in barnen i den kollektiva identiteten och visa vägen in i den nationella känslomässiga gemenskapen. Att det ofta är barn som porträtteras i samband med ett uppvisande av allmänhetens tacksamhet gentemot polisens insats blir därmed särskilt effektivt i nationsskapandet. Barnen blir också en symbol för det oskyldiga och familjära, vilket sätts i relation till polisens exceptionella och farliga uppdrag.

(SVT 7)

Presentationen av en ”gullig” maskulinitet kan tolkas utifrån Eduards (2007, 47) resonemang om att svenska militära beskyddarlogiker förkroppsligas genom den ”neutrala soldaten” som är defensiv snarare än offensiv och som slåss för goda värden. I nyhetsinslagen blir det tydligt hur

även svenska poliser måste leva upp till idealet om den neutrala soldaten. Till skillnad från tidigare forskning, som visar att de nationella svar som skapas som reaktion på terrordåd präglas av krigisk hypermaskulinitet, framgår i materialet hur det i Sverige skapas en motstridighet mellan två maskulinitetsideal. Militär maskulinitet och styrkemanifestationer måste balanseras med en mjuk, beskyddande och omsorgsgivande maskulinitet. När polisen omges av blommor och kärleksfulla hyllningar aktualiseras sinnebilderna för en svensk nationell identitet, som underbyggs av idéer om neutralitet och jämställdhet. Så även när statsministern ger uttryck för omhändertagande och att ”vi” ska känna oss trygga (SVT 29) Det maskulina beskyddet är omtänksamt och rättmätigt, och försvarar det nationella vi:et från de som hotar ”vår” gemenskap; ”de andra” männen (jfr Eduards 2007).

Visuella exempel på kvinnliga poliser och räddningspersonal i materialet synliggör hur även kvinnor blir beskyddare och hjältar i samband med terrordådet (SVT 30). Ett inslag visar en uniformerad och beväpnad poliskvinna som springer mot platsen där dådet precis ägt rum, kvinnlig räddningspersonal som avtackas på minnesceremonin och en kvinnlig polis som uttrycker glädje inför allmänhetens tacksamhet framför blomsterklädda utryckningsfordon (SVT 2, SVT 3, SVT 7). Utifrån kopplingen mellan maskulinitet och beskydd har flera forskare diskuterat huruvida kvinnors inträde på traditionellt manliga arenor såsom militär och polis utmanar och/eller reproducerar konservativa könsnormer (se tex. Kronsell 2012, Eduards 2007, Persson 2010, Dahlgren 2007). Ofta påtalas att i sådana våldskontexter är maskuliniteten så given att kvinnors deltagande inte förändrar de grundläggande strukturerna som domineras av maskulinitet (se t.ex. Eisenstein 2007, 6). Till exempel betonar genusvetaren Alma Persson (2010) hur fler kvinnor i det svenska försvaret istället har skapat nya könsmonster, där kvinnliga soldater tilldelas särskilda uppgifter utifrån föreställningar om kvinnliga egenskaper. Att kvinnor framträder som statliga våldsutövare, hjältar eller beskyddare av allmänheten förefaller således inte störa den starka länken mellan våld och maskulinitet. Men för att upprätthålla ett legitimt beskydd behövs också några (underordnade) som måste beskyddas. I nyhetsinslagen kan det tolkas som att framförallt barnen framställs som de oskyldiga och menlösa, i behov av försvar och beskydd.

Det blir tydligt hur idén om beskyddare och hjältar sammanlänkas med aktörskap och mod men också med en etisk medvetenhet om att göra gott och göra rätt. Denna föreställning kan förstås som tydligt könad; ”the idea of masculinity in Swedish culture is deeply linked with overcoming fear, as demonstrated through physical daring (taking risks) (Olofsson m.fl. 2016, 524).

Hjältemodet som manifesteras och hyllas blir synonymt med manlig tapperhet och handlingskraft, trots att även kvinnor kan uppträda som beskyddare. Kvinnliga poliser kan vidare förstås utifrån maskulinitetsforskaren Raewyn Connells begrepp (2008) om ”hegemonisk maskulinitet” vilket innebär en statusfylld position utifrån en manlig norm som även kvinnor behöver förhålla sig till. Polisens uniformering och beväpning som framträder i materialet inbegriper även symboliska uttryck för maskulinitet (Dahlgren 2007, 152). De kvinnliga poliser som syns och agerar i samband med terrorattentatet blir på så sätt en del i att göra och uppvisa maskulinitet. I enlighet med Åses och Wendts (2016, 381) resonemang blir det här vidare intressant att reflektera över om kvinnors inordning i våldsmonopolet medför att det blir ännu svårare att synliggöra och utmana polisens maskulina prägel. Ett till synes genusmedvetet (militärt eller polisiärt) våld kan snarare dölja den manliga normen och den tydliga kopplingen mellan våldsutövning och maskulinitet.

7.3. Öppenhet och exkludering

I materialet framträder en spänning mellan å ena sidan idéer om Stockholm som ”den öppna staden” som präglas av en känsla av stolthet, å andra sidan diskussioner om hur vi i framtiden kan förebygga ett liknande dåd genom att inskränka öppenheten. Stockholmspolisens biträdande kommenderingschef Jan Evensson understryker att det är en svår avvägning som innebär ”[...] en blandning mellan en öppen stad och en begränsning” (SVT Agenda 10:18). ”Vi” ska inte låta vår högt ansedda och värdefulla öppenhet förstöras, samtidigt som vikten av ökad kontroll och skarpare avgränsningar framhävs.

7.3.1. Hot och utestängning

Nyhetsinslagen visar återkommande exempel på uppdelningar mellan ”vi” och ”dem”, och beskrivningar av det som uppfattas som ett hot mot Sverige samt hur det kan förebyggas. Statsminister Löfven synliggör detta genom att betona hur ”vi” står för medmännisklighet och värme medan våra fiender ”[...] är de här avskyvärda mördarna”. Han understryker vidare att ”ni”, de andra, ”aldrig någonsin kommer att vinna” (SVT 29). Känslor av ilska och vrede mot hotet, fienden och det som står utanför vi:et blir ett sätt att avgränsa samhörigheten och säkra en kollektiv gemenskap (jfr Ahmed 2014, 43) Till skillnad från Parameswaran (2006), Nayak (2006) och John Hucheson m.fl. (2004) som beskriver hur USA:s nationella svar på attackerna 11 september präglades av orientalistiska diskurser om ”de andra”, blir det i en svensk kontext ett tämligen abstrakt hot. Kungen betonar att ”alla vi som vill hjälpa är många, många fler än

de som vill oss ont” (SVT 17). Statsministern pratar om de andra som ett ”ni” eller ”våra fiender”. Det synliggör att det finns ett ”dem” som hotar ”oss” och därför inte inkluderas i den svenska gemenskapen, men samtidigt finns många gånger en svårighet att mer konkret peka ut vilka som förkroppsligar detta hot. Det kan förstås utifrån den svenska identiteten som kopplar till fred och neutralitet, och föreställningen om en defensiv snarare än en aggressiv nation. Att måla ut en definitiv fiendebild riskerar att uppfattas som offensivt och våldsamt, vilket går emot den kollektiva självuppfattningen.

Samtidigt som hotbilder framstår som odefinierbara förekommer också beskrivningar av den misstänkte gärningsmannen, vilket blir ett sätt att personifiera en mer definitiv fiendebild. Sådana framställningar betonar att han ursprungligen är från Uzbekistan, har visat sympatier för terrorsekten Islamiska Staten samt att han tidigare ansökt om uppehållstillstånd i Sverige men fick avslag (SVT 10, se även SVT 13 och SVT Agenda 11:07). I materialet återkommer fokus på gärningsmannens asylprocess och uppgiften om att han 2017 fått ett utvisningsbeslut. Den anhållne ”[...] hade alltså inte rätt att vara i Sverige överhuvudtaget”, understryker den dåvarande partiledaren för Moderaterna Anna Kinberg Batra (SVT Agenda 46:06). Att kontinuerligt framhäva att den misstänkte mannen inte hade rätt att uppehålla sig inom Sveriges gränser blir ett sätt att markera att han faktiskt inte tillhör ”oss”. En sådan framställning kan vidare användas för att underbygga den svenska icke-våldsamma identiteten (jfr Towns 2010). När fienden kommer utifrån och ilskan kan riktas mot en aggressiv gärningsman som placeras utanför ”vår” gemenskap blir idén om den nationella harmoniska samvaron än mer övertygande (jfr Johansson & Molina 2002, 239, Bredström 2002). ”It is the emotional reading of hate that works to stick or to bind the imagined subjects and the white nation together”, skriver Ahmed (2014, 43) och syftar på hur negativa känslor som hat mot något ”utanför” kan förena det nationella, vita vi:et. Vitheten blir central när det nationella kollektivet ska stå tillsammans och rikta en gemensam vrede mot det utomstående. Hjältar och beskyddare är i huvudsak vita män, som ska försvara nationen (den vita familjen) mot våldsamma, icke-vita män. Vita män får representera ordning, säkerhet och trygghet medan mörka män får representera det hotfulla.

Åse (2014, 77) hänvisar till kriminologen Nils Christie som använder begreppen ”ideala offer” och ”ideala brottslingar” för att beskriva stereotypa bilder av brottsoffer respektive förövare. En ideal gärningsperson är enligt detta resonemang någon som uppvisar attribut och omständigheter som gör att hen uppfattas som en främmande och ond person (gärna man), och som riktar sin brottsliga handling mot ideala offer. Ideala offer ska vara svaga (gärna kvinnor),

befinna sig på en oklanderlig plats och inte ha någon relation till förövaren (Christie 2001). Framställningar av den efter terrorattentatet misstänkte mannen uppfyller stereotypen om en ideal förövare, särskilt då han presenteras utifrån idéer om en farlig, okänd och icke-vit man som genomför ett våldsdåd mot oskyldiga personer i centrala Stockholm. Människornas beskedliga sysselsättningar på shoppinggatan en vanlig våreftermiddag förstärker på så vis föreställningen om gärningsmannen som en hänsynslös och ideal förövare.

Sammantaget framgår hur hotbildskonstruktionerna i vissa sammanhang blir ett abstrakt ”dem”, medan det i andra sammanhang konkretiseras och ringas in. Jag menar att båda framställningarna fyller en funktion i relation till skapandet av det nationella vi:et. Genom att hotet preciseras och beskrivs utifrån egenheter som tillhör något annat än ”oss” skapas en tydlig distans och skarpa gränser mellan vi (goda) och dem (onda). Samtidigt skapar en abstrakt hotbild utrymme att fylla den med en bredare innebörd. Genom att prata om ett vagt ”dem” finns ingen som direkt gestaltar hotet, vilket medför att vida och svävande generaliseringar kan inrymmas i framställningen av det hotfulla. Att ringa in och definiera hotet skapar en känsla av (manlig) kontroll, medan (det manliga) beskyddet kan motiveras och förstärkas ännu mer om hotbilden blir bred och diffus.

De politiska svaren på terrordådet präglas av diskussioner om hur attacken på Drottninggatan hade kunnat förhindras. Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson menar att dådet hade kunnat förebyggas om Sverige ”[...] hade sett till att prioritera att illegala invandrare ska utvisas när de har fått ett utvisningsbeslut [...]” (SVT Agenda 47:49). Även Annie Lööf understryker att om man får avslag på en asylansökan ”[...] måste vi ju se till att avvisning sker så snabbt det bara går” (SVT Agenda 53:31). Hotet och ”de andra” får på så sätt en tydlig koppling till migration, asylsökande och papperslösa människor. Jimmie Åkesson markerar särskilt vikten av ”att vi ser till att ta de med utvisningsbeslut i förvar tills dess att man kan verkställa utvisningen” (SVT Agenda 48:00).

Människors kollektiva engagemang i samband med kärleksmanifestationen och när folk öppnade sina hem beskrivs som en kraft och att ”den öppna staden visade sin styrka” (SVT 5). Anders Ygeman uppmanar att: ”Använd den här kraften som nu finns i det svenska samhället för att ta till krafttag mot terrorismen” (SVT Agenda 51:31). Anna Kinberg Batra betonar vidare: ”Vi kommer använda den här kraften för att ta reda på hur det kunde komma sig att den här anhängne var i Sverige fast han inte fick, varför det är över 10 000 kanske 12 000 som har

avviket” (SVT Agenda 51:36). Materialet synliggör på så vis en diskursiv glidning mellan ”samöre med terrornätverk” å ena sidan och ”illegala invandrare” å andra sidan. I förlängningen kan det tolkas som att papperslösa människor och asylsökande görs till potentiella terrorister som hotar den svenska samvaron och tryggheten. Genom att synliggöra ett hot, kan detta också oskadliggöras genom att avgränsas och förpassas från ”vår” nationella gemenskap och icke-våldsamma identitet. Den svenska och kärleksfulla kraften ska användas till skärpt lagstiftning, hårdare politik och inte minst till offensiva krafttag mot papperslösa och asylsökande människor, vilket inbegriper utvisning och utestängning av ”de andra”.

7.3.2. Det kärleksfulla vi:et

I flera nyhetsinslag synliggörs den minnesplats som skapades efter attacken, där människor placerat mängder av blommor, svenska flaggor, gosedjur, kort och skyltar. Föreställningar om vad den svenska nationen står för uttrycks frekvent. Kronprinsessan Victoria säger att mitt i det tragiska som hänt ser vi hur svenska samhället ”bygger på en enorm tillit, en gemenskap, en sammanhållning” (SVT 21). Det finns en ”[...] orubblighet i våra värderingar”, understryker statsministern (SVT 3). Terrordådet framkallar en föreställning om att ”vi” svenskar och ”vår” nationella identitet står för det goda och det moraliskt rätta.

Ett återkommande tema är ”kärlek”. Ett av nyhetsinslagen inleds med texten: ”När **terror** drabbade Stockholm svarade svenskarna med **kärlek**” (SVT 7). Sverige och svenskarna förknippas med kärlek, medan terror är något som finns utanför ”vår” kärleksfulla identitet. Sveriges nationella gemenskap framställs på så sätt som motsatsen till ”de andras” ondska och hat. Karin Wanngård menar att svenskarnas reaktion på terrordådet var av ”djupaste solidaritet och medkänsla” (SVT 5). Flera nyhetsinslag visar den kärleksmanifestation som hölls på Sergels torg i centrala Stockholm två dagar efter att terrordådet ägde rum. Där framträder ett stort folkhav med människor utifrån beskrivningen att det är ”[...] tiotusentals människor som har samlats här och nu för att manifesteras för kärlek och fred [...]” (SVT 7). Mitt i folkhavet är det en person som håller i en stor röd ballong som har formen av ett hjärta. En annan person håller i en skylt med ett målat rött hjärta. Artisten Sarah Dawn Finer frågar ”Hur tar vi oss vidare? Precis exakt såhär: tillsammans, med kärlek” och sjunger sedan låten ”Moving on” inför den stora publiken (SVT 12). Med den känslolösa musiken i bakgrunden visar inslaget en filmsekvens på barn som lägger rosor på platsen där dådet tidigare inträffade. Sedan framträder en handskrivna skylt med texten: ”I allt detta mörker står vi enade tillsammans starkare än någonsin” (SVT 7). Sveriges dåvarande inrikesminister Anders Ygeman beskriver

kärleksmanifestationen utifrån att Sverige och Stockholm ”[...] krokar arm mot terrorismen” (SVT Agenda 51:23). Kronprinsessan Victoria framhäver att ”samhället har visat en enorm kraft och att vi står emot det här och att vi vill stå emot det och att vi är enade” (SVT 21). Det synliggör föreställningar om att det nationella vi:et är en kärleksfull samvaro som gemensamt tar avstånd från det onda.

(SVT 7)

Ytterligare ett sätt att manifesteras svenskarnas kärlek och öppenhet är berättelser om att ”människor i Stockholm har öppnat upp sina hem och arbetsplatser för varandra, visat medmänsklighet, värme och respekt” (SVT 29). När människor inte kunde ta sig bort från Stockholms innerstad på grund av att kollektivtrafiken stängdes av i samband med attacken gick folk ut på sociala medier och välkomnade okända människor till sina hem eller arbetsplatser. ”Stockholmarna ordnade skjuts och uppehåll åt de som fastnat i det kaos som blev följden av dådet” betonar Karin Wanngård (SVT 5). Trots terror, kris och tragedi menar Kung Carl XVI Gustaf att det är ”[...] hoppfullt att se den omtanke som människor visar varandra” (SVT 17).

En sekvens visar flera bilder i följd där människor kramar om varandra. Bland dessa förekommer ett klipp på två kvinnor som gråter och kramar om varandra, där den ena kvinnan bär slöja. Senare i samma klipp uppmanar en av initiativtagarna till manifestationen att ”se varandra, bry er om grannen och titta främlingen i ögonen” (SVT 7). Detta inslag blir ett sätt

att frammana känslor av att det svenska vi:et står för inkludering, tolerans och mångfald. Jag menar att kvinnan i slöja där blir en symbol för det kärleksfulla och öppna Sverige som manifestationen vill uppvisa, samtidigt som hon också får representera ”främlingen” - den som inte har en given plats utan blir villkorat välkommen i den nationella gemenskapen och den som ”vi” ska titta i ögonen. En sådan tolkning kan kritiseras för att bli en subjektiv reproduktion av en stereotyp som lätt kan falla in i en rasistisk diskurs. Men jag menar att det är ett tydligt exempel på hur svenskheten (åter)skapas. Föreställningen om Sverige som öppet och inkluderande blir paradoxal då dessa värden manifesteras och upprätthålls genom att peka ut och ta spjörn mot ”de andra”. ”När man knyter värden som frihet och tolerans till svenskhet, görs svenskheten till ett argument. Ett argument som bygger på att den nationella tillhörigheten väger tyngre än toleransen och öppenhet i sig” (Jansson, Wendt & Åse 2011, 126). Ahmed (2014, 133f) resonerar i linje med detta när hon belyser hur idéer om mångkulturella samhällen blir ett nationellt ideal, och på så vis kan ”vi” distansera oss från en aggressiv, extrovert och våldsam nationalism. Framställningar av den kärleksfulla mångkulturen döljer att inkluderingen i ”vår” nationella gemenskap sker på premisserna att ”de” ska anpassa sig och bli lika öppna och toleranta som ”vi”.

(SVT 7)

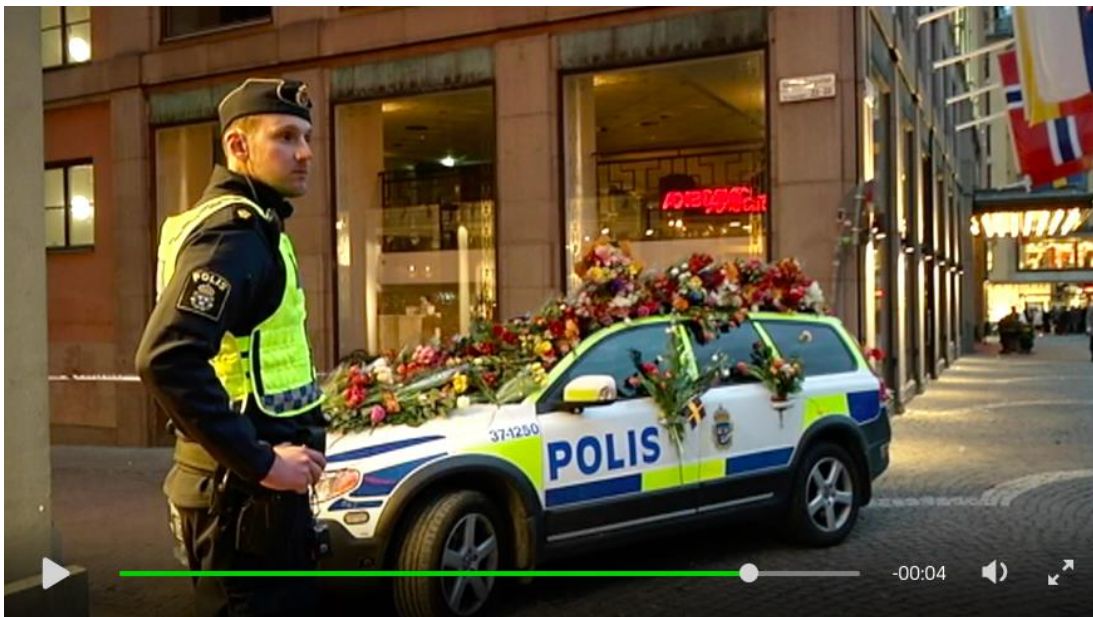
När kärlek blir ett dominerande värde som det nationella kollektivet ska stå bakom och samlas kring medför det en betoning på känslor som associeras med den privata sfären, till skillnad från politiska uttryck som demokrati, jämlikhet och rättvisa. Det aktualiserar också en etablerad könsdikotomi mellan det manliga/offentliga/politiska och det kvinnliga/privata/familjära. Åse

och Wendt (2016, 376) menar att känslolösa uttryck med familjekopplingar riskerar att medföra att samtalet förskjuts bort från politiska värden. Kärlek blir något gott som vi:et kan enas kring och som alla kan skriva under på, och det kan lätt uppfattas som känslolöst och ohederligt att kritiskt ifrågasätta eller inte stå bakom en sådan sammanslutning. Sveriges nationella svar på terrordådet placeras på så vis i ett sammanhang som förknippas med intimitet och familjerelationer. Känslouttryck och kärleksbudskap åkallar en kollektiv omsorg där krisen förenar det lilla hemmet – (kärn)familjen, med det stora (folk)hemmet – nationen. När nationen binds samman med den privata och reproduktiva familjen inbegriper det idéer om biologiskt arv och blodsband, vilket stärker föreställningar om nationen som en oproblematisk och självklar samvaro (McClintock 1993). På så sätt kan nationen naturaliseras och framstå som en eftersträvansvärd, ideal och intim gemenskap. I tanken om en naturgiven sfär återskapas också sociala maktordningar, vilket då kan framstå som naturliga hierarkier och gränsdragningar. Inom familjen såväl som nationen kan ojämlikheter mellan män, kvinnor och barn förefalla självklart, samtidigt som det i dessa sammanslutningar förutsätts omsorg, harmoni och konsensus (Åse 2009, 16).

Kärleksbudskapet blir ett sätt att uppvisa lojalitet mot nationen, där människor kan göra sig själva till etiskt goda subjekt, samtidigt som det placeras bortom den politiska sfären. Genom att framhålla kärlek sker på så vis en avpolitisering av de nationella svar som skapas i samband med terrordådet. Det osynliggör det politiska genom att åberopa en intimitet i det nationella kollektivet. På samma sätt kan de kärleksfulla hyllningarna till polisen förstås. Genom att hylla polisen med kärlek skrivs våldet in i det nationella kollektivet som en harmonisk och familjär gemenskap. Kärleksyttringarna gör att ”vi” blir ett med våldsmonopolet, det vill säga att ”vi” gör våldet. Görandet av statligt våldsutövande framstår på så sätt inte som förhandlingsbart, utan nationaliseras och placeras bortom det politiska. Våld mot ”de andra” eller statens krav på medborgares våldsutövande i krig, i det militära eller polisiära, blir därmed en självklarhet för att suveräniteten ska upprätthållas och det nationella vi:et tryggas.

De nationella svaren på attentatet i Stockholm framstår på så vis inte som politik, samtidigt som materialet synliggör hur kärleksbudskapet underbygger argument i politiska sammanhang. En möjlig tolkning skulle kunna vara att övertygelsen om att ”vi” står för kärlek vidare skulle försvåra en repressiv politik, för att bevara och upprätthålla den goda och inkluderande nationella självbilden. Men min tolkning är snarare motsatsen; att självbilden och kärleksyttringarna maskerar. Om svenskheten, det nationella vi:et och våldsmonopolet per

definition är godhet och kärlek kan även hårdare tag, repression och stängda gränser legitimeras och gömmas under en kärleksfull täckmantel; en täckmantel där det svenska vi:et förväntas samlas i lojalitet med nationen och där gränserna mot ”de andra” kan dras ännu kraftigare. Genom kärleksfulla hyllningar och blomsterklädda polisfordon kan våldsmonopolet avpolitiserats och därmed få ett utökat handlingsutrymme att utföra potentiella brutaliteter, men ändå framstå som ett gott och välvilligt beskydd. Därför menar jag att kärleksbudskapet med referenser till familj och intimitet kan fungera som ett sätt att rättfärdiga och bana väg för en hårdare och mer offensiv politik, och försvåra opponerande röster mot densamma.

(SVT 16)

8. Sammanfattande diskussion

I denna uppsats har jag granskat hur en nationell gemenskap och ett nationellt ”vi” återställs i samband med terrorattentatet i Stockholm 2017 och undersökt på vilka sätt föreställningar om kön och nation aktualiseras och omformuleras när krisen ska hanteras. Med ett feministiskt perspektiv har jag analyserat nyhetsinslag från SVT dagarna som följde attentatet och fokuserat på hur händelsen, som ett fall av en nationell kris, begripliggörs genom ett upprättande av könsbaserade maktordningar och föreställningar om nation. En utgångspunkt för studien är att nyhetsmedier är avgörande för det meningsskapande som görs i samband med en nationell kris.

I krisen sker en sammanvävning mellan media och politik, där de krisnarrativ som konstrueras blir en del av den sociala och politiska verkligheten.

I spåren av terrorattentatet i Stockholm följer en starkt påbjuden nationell *enighet* där folket, det nationella vi:et, förväntas stå samlat och uppvisa gemenskap och konsensus. I tragedin kan politiska representanter förenas över partigränserna och tona ner oenighet och politiska motsättningar. Det förefaller helt enkelt inte lämpligt att debattera eller visa på ideologiska konflikter under en nationell kris. Enskilda människors oro och sorg blir en del av en nationell känslagemenskap, där det framhålls att det nationella kollektivet är med om och känner likadant (jfr Åse 2014 92ff). Ett tydligt exempel på hur denna känslagemenskap görs är hur skildringar av människors personliga upplevelser sätts i relation till den dramatiska händelsen, där gemensamma referenser till det ”normala” och vardagliga bidrar till att skapa gemenskap och mening kring terrordådet. I nyhetsrapporteringen återkommer beskrivningar av hur staden såg ut precis före attentatet och berättelser från människor som ”nästan var där” (se t.ex. SVT Agenda 02:15, 03:10, SVT 32). Det våldsamma attentatet och döden kommer på så vis nära det vardagliga, igenkännbara och ”banala”, vilket förstärker intimiteten i gemenskapen och känslan av att ”vi” delar en samtidighet. I uppsatsen visar jag hur dessa sammanhållande narrativ även återskapar *hierarkier*. Såväl polis och räddningstjänst som frivilliga civila som gjorde insatser på platsen upphöjs och görs till hjältar i ett nationellt betydelsesammanhang. Politiska ledare betonar att dessa människor är en stolthet för Sverige, vilket medför en förväntan på kollektiv tacksamhet där allmänheten ska uppvisa aktning och respekt inför (manligt) risktagande och hjältemod. Även kungafamiljen framträder som nationens upphöjda, men som under krisen sänker sig till det allmänna, sörjer som ”vi” och blir en del av den nationella känslagemenskapen.

Uppsatsen synliggör hur den nationella krissituationen aktualiserar en koppling mellan maskulinitet, beskydd, kontroll och subjektskap. Trots att jämställdhet är en central komponent i föreställningen om svenskhet åsidosätts kvinnors röster i samband med ett terrordåd, medan män framträder som de rationella och viktiga samhällsaktörerna. Det är i huvudsak (vita) män som lägger fram fakta och förklarar vad som har hänt, vilka åtgärder som vidtagits och det är män som leder arbetet med att återställa normalbilden efter den dramatiska krissituationen. Kvinnor får främst representera vittnen eller offer. De är ofta känslösa och talar om sina personliga upplevelser av det inträffade. Detta underbygger konservativa föreställningar om den nationella säkerheten som en manlig angelägenhet, där kvinnor förpassas till det privata

och emotionella. I likhet med Åses slutsatser (2016) avseende ubåtskrisen 1981 kan denna tydliga könsuppdelning tolkas utifrån metaforen om nationen som en kvinnokropp, som den manliga medborgaren ska beskydda. En attack på det egna territoriet inbegriper idéer om ett misslyckat beskydd och en kränkt manlighet. Dock kan ett terrorattentat tolkas som ett mer aggressivt angrepp mot nationen än den undervattenskränkning som Åse analyserar. Det gör sannolikt att samhället måste ”remaskuliniseras” ytterligare genom ökad kontroll och offensiva styrkemanifestationer. Våld mot nationen, inom det egna territoriet, gör förmodligen det nationella återställandet tydligare och mer kraftfullt än vid andra former av kriser.

I en amerikansk kontext efter attackerna den 11 september 2001 visar tidigare forskning att de nationella svaren präglades av nationalistisk krigsretorik, orientalism och konservativa könsmonster (se t.ex. Parameswaran 2006 och Nayak 2006). I Sverige förefaller det dock svårare att fullt ut anamma hypermaskulina värden och uttryck. Snarare sker en förhandling mellan två maskulinitetsideal; det hårda/våldsutövande och det mjuka/omsorgsgivande. Offensiva styrkemanifestationer och en militär *maskulinitet* behöver kombineras med defensiva och beskyddande uttryck, något som är en viktig byggsten i den svenska självbilden om *neutralitet*. Blomsterklädda polisfordon blir en viktig symbol för denna (om)förhandling av maskulinitet i samband med attentatet, där bilden av ett omsorgsgivande beskydd kombineras med en maskulin våldskapacitet. Detta kan förstås utifrån Kronsells resonemang (2012, 80) om fredsbevarande soldater som behöver upprätthålla ett maskulint soldatideal och samtidigt praktisera civila, feminint kodade uppgifter. Att enbart ge uttryck för det mjuka riskerar att uppfattas som feminint och svagt, medan en uteslutande offensiv hållning riskerar att uppfattas som aggressivt. Dessa till synes motstridiga positioner kan på så vis förstärka och legitimera varandra.

Attentatet i Stockholm aktualiserar föreställningar om att ”vi” svenskar och vår nationella identitet representerar en god och inkluderande *öppenhet*, där kärlek blir ett framträdande värde. Människor genomför en kärleksmanifestation i centrala Stockholm för att markera ett avståndstagande från terrorns hat, och kärleksfulla hyllningar till polisen tar sig uttryck genom blomsterklädda polisfordon och utdelning av kramar. I en känslologemenskap som definieras av kärlek förskjuts samtalet från den politiska sfären mot ett familjärt och intimt sammanhang. Nationen knyts samman med den reproduktiva familjen som förknippas med blodsband och lojalitet, vilket medför att de nationella svaren i samband med dådet naturaliseras och avpolitiserar. Detta gör även att könsbaserade maktordningar kan förefalla givna. Samtidigt

som maskuliniteten stärks gör inskrivandet i kärlek och den nationella familjen att dessa könshierarkier blir svårare att politisera. Det framstår helt enkelt som naturligt och gott att (vita) män leder, kontrollerar och (åter)skapar ordning.

Genom att svenskheten per definition representerar det goda, öppna och toleranta kan även idéer om avvisning och *exkludering* inrymmas utan att det ruckar på den nationella självbilden. Att framhäva kärlek kan på så vis underbygga och legitimera politiska krafttag mot ”de andra”, de som inte inryms i ”vårt” kollektiv. I enlighet med Ahmed (2014, 122ff) kan det förstås som att denna kärlek förenar den vita familjen och den vita nationen, samtidigt som det är exkluderande genom att reproducera ett kollektivt ideal och ett villkorat ”vi”. Den kollektiva kärleken är en vit gemenskap med tydliga gränser för vilka som får höra till. Jag menar därför att SVT:s nyhetsrapportering i samband med terrordådet i Stockholm synliggör sprickor och motsättningar i den svenska självbilden. Ett angrepp mot det nationella vi:et gestaltar svenskarna som ännu mer kärleksfulla, öppna och medmänskliga. Samtidigt kan hårdare tag och offensiva åtgärder mot framför allt asylsökande och papperslösa människor legitimeras genom en inskrivning i värden som kärlek och solidaritet. På så sätt kan vi avvisa och stänga ute fler från vår gemenskap i övertygelsen om att vi är just goda, toleranta och inkluderande. Genom att framhålla att ”vi” står för godhet och kärlek, impliceras att ”de andra” står för ondska och hat. Det innebär en polariserad framställning som försvårar möjligheten att ifrågasätta den dominerande berättelsen om det nationella kollektivet. Det framstår helt enkelt som illojalt att inte sluta upp i samband med en nationell kris eller ett ”trauma”.

Så hur kan dessa sätt att skapa en nationell gemenskap sätta ramarna för det demokratiska samtalet och vilken form av politisk diskussion (o)möjliggörs i denna gemenskapande process? Tidigare forskning synliggör att det finns konflikter mellan nationell gemenskap och demokratisk mångfald (Eduards 2007, 23). Nationen blir en känslomässig och ”naturlig” enhet, inom ramen för vilken det är eftersträvansvärt att vara överens. Samtidigt kräver demokratin utrymme för olikhet och meningsskiljaktigheter (Åse & Wendt 2016). Inom det demokratiska systemet behöver inte människor tycka lika, utan det finns istället möjligheter att diskutera utifrån skilda ideologiska utgångspunkter och välja mellan olika politiska förslag. Det kan alltså förstås som att nation och demokrati vilar på olika (oförenliga) logiker, där enighet respektive oenighet är grundläggande komponenter (Åse 2009, 11). I samband med terrorattentatet blir det tydligt hur ett återställande av den nationella ordningen förutsätter att politik och demokrati står tillbaka, till förmån för enighet, harmoni och samförstånd. Att stå tillsammans, tycka och känna

likadant blir då överordnat det demokratiska samtalet. Kärleksyttringarna och de associationer till intimitet och familj som dessa väcker, förpassar de nationella svaren till en naturgiven och privat sfär, där det finns föga utrymme för politiska förhandlingar. Kärlek länkas till tillgivenhet och konsensus, inte till politik och intressekonflikter. Jag menar därför att de nationella svaren som följer på attentatet, med kärleksbudskap och (kärleks)hyllningar till polisen, avpolitiserar statligt våldsutövande, begränsar utrymmet för kritiska motröster och snävar in möjligheterna till demokratiska diskussioner. Det sätter ramarna för den tänkbara politiken kring vem som kan inkluderas i eller exkluderas från den nationella gemenskapen och på vilka grunder. Under en föreställd harmonisk och familjär enhet reduceras på så sätt möjligheten att demokratiskt diskutera brännande politiska frågor, såsom utvisningar och våldsmonopolets handlingsutrymme.

9. Referenser

9.1. Tryckta källor

Agius, Christine (2006) *The social construction of Swedish neutrality: challenges to Swedish identity and sovereignty*. Manchester: Manchester University Press.

Ahmed, Sara (2014) *The Cultural Politics of Emotions*. London: Routledge.

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2017) *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Stockholm: Studentlitteratur.

Anderson, Benedict R. O'G. (2006) *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. Rev. ed. London: Verso.

Billig, Michael (1995) *Banal nationalism*. London: Sage.

Billig, Michael (1998) *Talking of the Royal family*. London: Routledge.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012) "Idé- och ideologianalys". I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Björkvall, Anders (2012) "Visuell textanalys". I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Bredström, Anna (2002) "Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av 'invandrarkillar' i svensk media". I de los Reyes, Paulina. Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.

Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Byerly, Carolyn M. (2005) "After September 11. The formation of an oppositional discourse" *Feminist Media Studies*, 5(3): 281-296.

Chouliaraki, Lilie (2010) "The mediation of death and the imagination of national community". I Roosvall, Anna & Salovaara-Moring, Inka (red.) *Communicating the Nation: National Topographies of Global Media Landscapes*. Göteborg, Sweden: Nordicom.

Christie, Nils (2001) "Det idealiska offret" I Åkerström, Malin & Sahlin, Ingrid (red.) *Det motspänstiga offret*. Stockholm: Studentlitteratur.

Connell, Raewyn (2008) *Maskuliniteter*. 2. uppl Göteborg: Daidalos.

Dahlgren, Johanna (2007) *Kvinnor i polistjänst. Föreningen Kamraterna, Svenska Polisförbundet och kvinnors inträde i polisyrket 1957–1971*. Umeå: Institutionen för historiska studier.

Dayan, Daniel & Katz, Elihu (1992) *Media events: the live broadcasting of history*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

de los Reyes, Paulina (2013) "Bortom nationen? Det globala rummets ojämlika geografier" i de los Reyes, Paulina, Eduards, Maud & Sundevall, Fia (red.) *Internationella Relationer - könskritiska perspektiv*. Stockholm: Liber.

de los Reyes, Paulina & Hörnqvist, Magnus (2016) "Introduktion. Konflikt, tillhörighet och representation" I de los Reyes, Paulina & Hörnqvist, Magnus (red.) *Bortom kravallerna. Konflikt, tillhörighet och representation i Husby*. Stockholm: Stockholmia förlag.

Edkins, Jenny (2003) *Trauma and the Memory of Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eduards, Maud (2007) *Kroppspolitik. Om Moder Svea och andra kvinnor*. Stockholm: Atlas.

Eisenstein, Zillah (2007) *Sexual decoys: gender, race and war in imperial democracy*.

London: Zed.

Falkheimer, Jesper, Heide, Mats & Larsson, Larsåke (2009) *Kriskommunikation*. 1. uppl. Malmö: Liber.

Gardner, Elizabeth (2007) "Is There Method to the Madness?" *Journalism Studies*, 8(6): 909–929.

Gentry, E. Caron & Sjöberg, Laura (2015) *Beyond Mothers, Monsters, Whores*. London: Zed Books.

Hall, Patrik (2000) *Den svenskaste historien: nationalism i Sverige under sex sekler*. Carlssons.

Hansen, Lene (2011) "Theorizing the image for Security Studies: Visual Securitization and the Muhammad Cartoon Crisis". *European Journal of International Relations*, 17(1): 51-74.

Hellman, Maria & Riegert, Kristina (2005) *Tsunamikatastrofen i nationell och transnationell tv – en studie om medierollen i globala kriser*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.

Hutcheson, John. Domke, David. Billeaudeaux, Andre & Garland, Philip (2004) "U.S. National Identity, Political Elites, and a Patriotic Press Following September 11". *Political Communication*, 21(1): 27-50.

Höglund, Anna T. (2010) *Gender and the war on terrorism: the justification of war in a post-9/11 perspective*. Uppsala: Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet.

Jansen, Sue Curry (2002) "Media in Crisis: Gender and terror, September 2001". *Feminist Media Studies*, 2(1): 139–141.

Jansson, Maria. Wendt, Maria & Åse, Cecilia (2010) "Den nationella väven - introduktion". I Jansson, Maria. Wendt, Maria & Åse, Cecilia (red.) *Den nationella väven - feministiska analyser*. Lund: Studentlitteratur.

Jansson, Maria. Wendt, Maria & Åse, Cecilia (2010) "Klasslös i bersån – ett minnesarbete om skapandet av nationell harmoni". I Jansson, Maria. Wendt, Maria & Åse, Cecilia (red.) *Den nationella väven - feministiska analyser*. Lund: Studentlitteratur.

Jansson, Maria. Wendt, Maria & Åse, Cecilia (2011) "Tre nyanser av Sverige". I Sainsbury, Diane & Soinen, Maritta (red.) *Kön makt nation*. Stockholm: Stockholms universitet.

Johansson, Susanne & Molina, Irene (2002) "Kön och ras i rumsliga identitetskonstruktioner" I de los Reyes, Paulina. Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.

Knudsen, Britta T. (2010) "The Nation as Media Event". I Roosvall, Anna & Salovaara-Moring, Inka (red.) *Communicating the Nation: National Topographies of Global Media Landscapes*. Göteborg: Nordicom.

Kronsell, Annica (2012) *Gender, Sex and the Postnational Defense: Militarism and Peacekeeping*. Oxford and New York: Oxford University Press.

Landes, Joan B. (2001) *Visualizing the nation: gender, representation, and revolution in eighteenth-century France*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Magor, Maggie (2002) "News Terrorism: Misogyny Exposed and the Easy journalism of Conflict". *Feminist Media Studies*, 2(1): 141-144.

McClintock, Anne (1993) "Family Feuds: Gender, Nationalism and the Family". *Feminist Review*, 44: 61-80.

Mulinari, Diana (2010) "Kvinnor, genus och det nationella hemmet". I Jansson, Maria. Wendt, Maria & Åse, Cecilia (red.) *Den nationella väven - feministiska analyser*. Lund: Studentlitteratur.

Nayak, Meghana (2006) "Orientalism and 'saving' US State Identity after 9/11". *International Feminist Journal of Politics*, 8(1): 42-61.

Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2005) *Hot på agendan. En analys av nyhetsförmedling om risker och kriser*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.

Olofsson, Anna. Giritli Nygren, Katarina & Öhman, Susanna (2016) "The (un)intended consequences of crisis communication in news media: a critical analysis". *Critical Discourse Studies*, 13(5): 515–530.

Parameswaran, Radhika (2006) "Military Metaphors, Masculine Modes, and Critical Commentary – Deconstructing Journalists' Inner Tales of September 11". *Journal of Communication Inquiry*, 30(1): 42-64.

Persson, Alma (2010) "'Framåt gubbar!' Genus och militär praktik i ett internationellt insatsförband", *Tidskrift för genusvetenskap*, nr 1-2: 144–164.

Repo, Jemima (2008) "A feminist reading of gender and national memory at the Yasukuni Shrine". *Japan Forum*, 20(2): 219-243.

Said, Edward (1978) *Orientalism*. London: Routledge.

Shome, Raka (2001) "White femininity and the Discourse of the Nation: Re/membering Princess Diana". *Feminist Media Studies*, 1(3): 323-342.

Sjoberg, Laura (2010) "Gendering the Empire's Soldiers: Gender Ideologies, the U.S. Military, and the 'War on Terror'" I Sjoberg, Laura & Via, Sandra (red.) *Gender, war, and militarism: feminist perspectives*. Santa Barbara, California: Praeger.

Spivak, Gayatri Chakravorty (1993) "Can the subaltern speak?" I Nelson, C & Grossberg, L (red.) *Marxism and the Interpretation of Culture*. Basingstoke: Macmillan.

Strömbäck, Jesper (2008) "Medialisering och makt: En analys av mediernas politiska påverkan". *Statsvetenskaplig tidskrift*, 110(4): 385-405.

Sumiala, Johanna (2013) *Media and ritual. Death, Community and Everyday Life*. London: Routledge.

Third, Amanda (2014) "Mediating the Female Terrorist: Patricia Hearst and the Containment of the Feminist Terrorist Threat in the United States in the 1970s". *Historical Social Research*, 39(3): 150–175.

Thornberg, Robert (2012) "Informed grounded theory". *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(3): 243–259.

Tickner, J. Ann (2002) Feminist Perspectives on 9/11. *International Studies Journal of Politics*. 3: 333-350.

Timmermans, Stefan & Tavory, Iddo (2012) "Theory construction in qualitative research: From grounded theory to abductive analysis". *Sociological Theory*, 30(3): 167–186.

Towns, Ann (2010) "Kultur inför rätta? Kön, nation och civilisation i polisförhör om mäns dödliga våld mot kvinnor". I Jansson, Maria. Wendt, Maria & Åse, Cecilia (red.) *Den nationella väven - feministiska analyser*. Lund: Studentlitteratur.

Young, Iris Marion (2003) "The Logic of Masculinist Protection: Reflections on the Current Security State", *Signs Journal of Women in Culture and Society*, 29(1): 1–25.

Yuval-Davis, Nira (1997) *Gender & nation*. London: Sage.

Wendt, Maria (2012) *Politik som spektakel. Almedalen, mediemakten och den svenska demokratin*. Stockholm: Atlas.

Wilcox, Lauren (2009) "Gendering the cult of the offensive". *Security Studies*, 18(2): 214–240.

Åse, Cecilia & Wendt, Maria (2017) "Gendering the new hero narratives: Military death in Denmark and Sweden". *Cooperation and conflict*, 00(0): 1–19.

Åse, Cecilia & Wendt, Maria (2016) ”För Sverige – med livet som insats. Afghanistankriget, döden och demokratin”. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 118(3): 359–388.

Åse, Cecilia (2014) *Kris! Perspektiv på Norrmalmstorgsdramat*. Stockholm: Liber.

Åse, Cecilia (2009) *Monarkins makt: nationell gemenskap i svensk demokrati*. Stockholm: Ordfront.

Åse, Cecilia (2015) *Nationella kriser och demokrati. Resultat från ett forskningsprojekt*. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Åse, Cecilia (2016) ”Ship of shame. Gender and Nation in Narratives of the 1981 Soviet Submarine Crisis in Sweden”, *Journal of Cold War Studies*, 18(1): 112–132.

9.2. Elektroniska källor

Aftonbladet. 2017-04-07. Bara en tidsfråga innan Sverige skulle drabbas.

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/VnKMp/bara-en-tidsfraga-innan-sverige-skulle-drabbas>

(Hämtad 2017-10-31).

Facebook. 2017-04-09. Kärleksmanifestation på Sergels torg – Stockholm står enat!

<https://www.facebook.com/events/1013853625413027/> (Hämtad 2017-10-24).

Novus. 2017. Publikens nyhetskonsumtion 7/4 2017. Publikundersökning i direkt samband efter terrorattentatet i Stockholm 7/4 2017.

https://vipatv.svt.se/download/18.1bfe115615b5d3b80a8ce738/1492689315350/170420_Publikens_nyhetskonsumtion.pdf (Hämtad 2017-10-31).

Radiotjänst. Public service. <https://www.radiotjanst.se/sv/Avgiften/Public-service/> (Hämtad 2017-11-08).

Regeringen. 2017-04-10. Tal av statsminister Stefan Löfven vid minnesstund i Stockholms Stadshus. <http://www.regeringen.se/tal/2017/04/tal-av-statsminister-stefan-lofven-vid-minnesstund-i-stockholms-stadshus/> (Hämtad 2017-10-24).

Regeringen. 2017-04-07. Uttalande av statsminister Stefan Löfven med anledning av händelsen i Stockholm. <http://www.regeringen.se/uttalanden/2017/04/uttalande-av-statsminister-stefan-lofven-med-anledning-av-handelserna-i-stockholm/> (Hämtad 2017-10-24).

SVT Nyheter. 2017-04-07. Världen sörjer med Sverige – kondoleanser strömmar in. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/varlden-sorjer-med-sverige-kondoleanser-strommar-in> (Hämtad 2017-10-31).

SVT Nyheter. 2017-04-09. Terrorn har mötts med kärlek. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/terrorn-har-motts-med-karlek> (Hämtad 2017-10-24).

Säkerhetspolisens årsbok 2016. http://www.sakerhetspolisen.se/download/18.1beef5fc14cb83963e73914/1489594358903/Arsbok2016_webb.pdf (Hämtad 2017-10-31).

Säkerhetspolisen. 2015-11-18. Beslut om höjning av hotnivån. <http://www.sakerhetspolisen.se/ovrigt/pressrum/aktuellt/aktuellt/2015-11-18-beslut-om-hojning-av-hotnivan.html> (Hämtad 2017-10-31).

Säkerhetspolitik.se. 2014-08-08. Vad är en kris? <http://www.sakerhetspolitik.se/Krisberedskap/Vad-ar-en-kris/> (Hämtad 2017-10-24).

9.3. Sveriges Televisions nyhetsinslag

SVT Agenda. Agenda Special. Sveriges Television. 2017-04-09. Kl 20:00. *Del 1*. Längd: 60 minuter.

SVT 1. Terrordådet i Stockholm. <https://www.svtplay.se/genre/terrordadet-i-stockholm> (Hämtad 2017-10-31).

SVT 2. Unika vittnesbilder från Drottninggatan minuterna efter terrordådet. Publicerat 2017-04-10. Längd 2.05 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13232408/unika-vittnesbilder-fran-drottninggatan-minuterna-efter-terrordadet?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 3. Se statsministerns tal. Publicerat 2017-04-10. Längd 2.40 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13230900/se-statsministerns-tal?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 4. Tyst minut i Stadshusparken. Publicerat 2017-04-10. Längd 40 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13230704/tyst-minut-i-stadshusparken?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 5. Se hela Karin Wanngårds tal vid minnesceremonin. Publicerat 2017-04-10. Längd 2.12 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13230496/se-hela-karin-wanngarde-tal-vid-minnesceremonin?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 6. Här hedras offren med en tyst minut. Publicerat 2017-04-10. Längd 3.58 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13230420/har-hedras-offren-med-en-tyst-minut?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 7. TV: Svenskarna kvävde terrorns hat med kärlek. Publicerat 2017-04-09. Längd 2.50 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13223268/tv-svenskarna-kvavde-terrorns-hat-med-karlek?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 8. Polisen om 39-åringen: ”Han kommer att sitta inlåst resten av sitt liv”. Publicerat 2017-04-09. Längd 29 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13223116/polisen-om-39-aringen-han-kommer-att-sitta-inlast-resten-av-sitt-liv?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 9. Här uppträder Nano på manifestationen mot terrorn. Publicerat 2017-04-09. Längd 58 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13222080/har-upptrader-nano-pa-manifestationen-mot-terror?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 10. Detta vet vi om den misstänkte terroristen. Publicerat 2017-04-09. Längd 59 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13220512/detta-vet-vi-om-den-misstankte-terroristen?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 11. Tyst minut för att hedra offren. Publicerat 2017-04-09. Längd 1.08 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13219624/tyst-minut-for-att-hedra-offren?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

- SVT 12.** Sarah Dawn Finer sjunger ”Moving on” på Sergels torg. Publicerat 2017-04-09. Längd 3.58 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13219540/sarah-dawn-finer-sjunger-moving-on-pa-sergels-torg?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 13.** Misstänkte mannen skulle utvisas. Publicerat 2017-04-09. Längd 1.32 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13218744/misstankte-mannen-skulle-utvisas?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 14.** Läkare: ”Man tänker inte så mycket utan jobbar bara på”. Publicerat 2017-04-09. Längd 6 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13218140/lakare-man-tanker-inte-sa-mycket-utan-jobbar-bara-pa?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 15.** TV: Ett dygn av skräck, sorg och hyllningar – se en sammanfattning av det omvälvande dygnet i Stockholm. Publicerat 2017-04-09. Längd 1.49 min. <https://www.svtplay.se/klipp/13217036/tv-ett-dygn-av-skrack-sorg-och-hyllningar---se-en-sammanfattning-av-det-omvalvande-dygnet-i-stockholm?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 16.** TV: Här hyllas polisen för sin insats vid terrordådet. Publicerat 2017-04-08. Längd 30 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13215772/tv-har-hyllas-polisen-for-sin-insats-vid-terrordadet?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 17.** Kungen: ”Alla vi som vill hjälpa är många fler än de som vill oss ont”. Publicerat 2017-04-08. Längd 45 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13214623/kungen-alla-vi-som-vill-hjalpa-ar-manga-fler-an-de-som-vill-oss-ont?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 18.** Här kastar sig människorna undan lastbilen. Publicerat 2017-04-08. Längd 19 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13213719/har-kastar-sig-manniskorna-undan-lastbilen?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 19.** Människor samlas för att hedra offren. Publicerat 2017-04-08. Längd 57 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13212147/manniskor-samlas-for-att-hedra-offren?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 20.** Här började vansinnesfärden. Publicerat 2017-04-08. Längd 43 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13212107/har-borjade-vansinnesfarden?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 21.** Victoria: ”Känner en enorm sorg”. Publicerat 2017-04-08. Längd 51 sek. <https://www.svtplay.se/klipp/13211979/victoria-kanner-en-enorm-sorg?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

- SVT 22.** Så pratar man om det inträffade. Publicerat 2017-04-08. Längd 8 min.
<https://www.svtplay.se/klipp/13211903/sa-pratar-man-om-det-intraffade?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 23.** Här bryter polisen upp lastbilen. Publicerat 2017-04-08. Längd 49 sek.
<https://www.svtplay.se/klipp/13211311/har-bryter-polisen-upp-lastbilen?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 24.** De blev vittnen till mardrömmen på Drottninggatan. Publicerat 2017-04-08. Längd 8 min.
<https://www.svtplay.se/klipp/13210639/de-blev-vittnen-till-mardrommen-pa-drottninggatan?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 25.** Se bilderna nu på morgonen från Åhlnés. Publicerat 2017-04-08. Längd 45 sek.
<https://www.svtplay.se/klipp/13210431/se-bilderna-nu-pa-morgonen-fran-ahlnes?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 26.** Peters anställde centimeter från att träffas av lastbilen: Det är helt otroligt. Publicerat 2017-04-08. Längd 45 sek.
<https://www.svtplay.se/klipp/13210039/peters-anstallde-centimeter-fran-att-traffas-av-lastbilen-det-ar-helt-otroligt?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 27.** Här bärgas lastbilen från Drottninggatan. Publicerat 2017-04-08. Längd 34 sek.
<https://www.svtplay.se/klipp/13209943/har-bargas-lastbilen-fran-drottninggatan?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 28.** Hela polisens presskonferens. Publicerat 2017-04-07. Längd 13 min.
<https://www.svtplay.se/klipp/13208951/hela-polisens-presskonferens?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 29.** Löfven: ”Kan inte kuva oss”. Publicerat 2017-04-07. Längd 3.05 min.
<https://www.svtplay.se/klipp/13208843/lofven-kan-inte-kuva-oss?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 30.** Misstänkt terroråd i Stockholm – detta har hänt. Publicerat 2017-04-07. Längd 1.02 min.
<https://www.svtplay.se/klipp/13204011/misstankt-terrorad-i-stockholm---detta-har-hant?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).
- SVT 31.** Här kämpar brandkåren med den brinnande lastbilen. Publicerat 2017-04-07. Längd 9 sek.
<https://www.svtplay.se/klipp/13203075/har-kampar-brandkaren-med-den-brinnande-lastbilen?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 32. Hon filmade lastbilen. Publicerat 2017-04-07. Längd 1.57 min.

<https://www.svtplay.se/klipp/13201803/hon-filmade-lastbilen?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

SVT 33. Tumult i centrala Stockholm. Publicerat 2017-04-07. Längd 1.30 min.

<https://www.svtplay.se/klipp/13200783/tumult-i-centrala-stockholm?info=visa> (Hämtad 2017-11-01).

Stockholms universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 – 16 20 00
www.su.se

Stockholms
universitet